

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Veronika Vaculčíková

**Masarykovo a Benešovo pojetí politiky, demokracie a humanity –
pokus o srovnání**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Petr Zima, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu.

Ve Šternberku dne 2011

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Petru Zimovi, Ph.D. za podporu a vedení.

Obsah:

Obsah:	4
1 Úvod	5
2 Vymezení pojmů	6
3 Demokracie, politika a humanita v myšlení T. G. Masaryka	8
3.1 Humanita v pojetí T. G. Masaryka	9
3.2 Chápání politiky a demokracie v díle T. G. Masaryka	12
4 Benešovo pojetí politiky a demokracie	24
5 Politika, demokracie a humanita u T. G. Masaryka a E. Beneše – pokus o srovnání	41
6 Pedagogické a didaktické využití názorů T. G. Masaryka a E. Beneše ve výuce občanské výchovy a společenských věd	46
7 Závěr	50
8 Prameny a literatura	51
9 Příloha	52

1 Úvod

Cílem mé bakalářské práce bude politika, demokracie a humanita v pojetí Tomáše Garrigue Masaryka a Edvarda Beneše. Jedna z kapitol se bude věnovat využití myšlenek a názorů T. G. Masaryka a E. Beneše ve výuce občanské výchovy a společenských věd. Na závěr této práce se pokusím o srovnání politiky, demokracie a humanity v pojetí Edvarda Beneše a T. G. Masaryka.

Téma, zabývající se E. Benešem a T. G. Masarykem jsem si vybrala, protože mě českoslovenští prezidenti zaujali svou osobností a tím, co společně dokázali – vybudovat samostatný nezávislý demokratický stát.

Při zpracování tématu jsem vycházela jak z publikací o Masarykovi a Benešovi, tak i z knih, které napsali oni sami.

Bakalářská práce je spíše shrnutím toho nejdůležitějšího z politiky T. G. Masaryka a Edvarda Beneše a nezahrnuje všechny oblasti či skutečnosti, které s tímto tématem souvisí, jelikož by práce byla zbytečně obsáhlá. Každé jednotlivé téma se dá ještě podrobněji rozebrat, ale to není cílem této bakalářské práce.

Hlavním cílem práce je pokus o srovnání politiky, demokracie a humanity Masaryka a Beneše a využití jejich myšlenek v praktické výuce žáků.

2 Vymezení pojmů

Na počátku práce se seznámíme s důležitými pojmy, které tato práce používá. A to s pojmy jako politika, demokracie a humanita. Budeme je definovat pomocí několika slovníků.

Politika je dle Akademického slovníku cizích slov „oblast obecných státních záležitostí; věda o vnitřních a zahr. cílech a úkolech státu; aktivní účast občanů ve státním životě“¹.

Masarykův slovník naučný uvádí: „Politika jest činnost praktická, při níž jednající jednotlivec zasahuje do společ. života a působí buď k zachování n. změně dosavadních skutečností.“² Ve slovníku se dále píše: „politikou označujeme onu politickou činnost jednotlivců i společ. skupin, která má něj. vztah k státu a k ostatním svazkům, nadaným veš. mocí, a ovšem také činnost státu a těchto svazků samých“³. „K politické činnosti v tomto směru náleží také politika mezinárodní, t. j. politika států v jejich vzájemných stycích.“⁴

Demokracie je podle Akademického slovníku cizích slov „vláda lidu, lidovláda, forma vlády, ve kt. nejvyšší moc patří lidu a uskutečňuje se buď přímou účastí n. prostřednictvím volených zástupců“⁵.

Humanitu vysvětluje Akademický slovník cizích slov jako „lásku k člověku, lidskost, lidství; mravní ideál založený na úctě člověka k člověku“⁶.

Masarykův slovník naučný tvrdí o humanitě, že je slovem mnohoznačným, které má své logické a vývojové odstíny, dějiny a různý obsah, měnící se podle dob, národů, jednotlivých jazyků a dalších.⁷

I tento slovník uvádí několik významů slova humanita: „humanita je soujem znaků, společných všem lidem, soubor vlastností, které dělají člověka člověkem, přirozená povaha „druhu“ „homo sapiens“, podstata člověka“⁸.

Další význam humanity je humanita ve smyslu intenzivním: „humanita je to, oč nejvlastněji uvědomělý člověk usiluje, ideál harmonického, dokonalého člověka; je to pojem hodnotní, idea, ideál, úkol, účel, smysl člověka a lidstva, který vedoucí lidé v dějinách svým

¹ Petráčková, V. a kol.: Akademický slovník cizích slov A – Ž. Praha, Academia 1998, s. 602.

² Masarykův slovník naučný, Díl V. (N – Q). Praha, Československý kompas 1931, s. 846.

³ Masarykův slovník naučný, Díl V. (N – Q). Praha, Československý kompas 1931, s. 846.

⁴ Masarykův slovník naučný, Díl V. (N – Q). Praha, Československý kompas 1931, s. 846.

⁵ Petráčková, V. a kol.: Akademický slovník cizích slov A – Ž. Praha, Academia 1998, s. 151.

⁶ Petráčková, V. a kol.: Akademický slovník cizích slov A – Ž. Praha, Academia 1998, s. 298.

⁷ Masarykův slovník naučný, Díl III. (H – Kn). Praha, Československý kompas 1927, s. 368.

⁸ Masarykův slovník naučný, Díl III. (H – Kn). Praha, Československý kompas 1927, s. 368.

životem uskutečňují a zároveň vždy nově myšlenkově formulují, dávajíce humanitě vždy nový a nový obsah.“⁹

Podle Masaryka extensivní smysl slova humanita je tento: „humanita je pojem kolektivní, soubor všech lidí, všeho „člověčenstva“ n. „lidstva“, což jsou významem totožné názvy pro tento smysl slova humanita.“¹⁰

V užším významu znamená „humanita vztah člověka k člověku ve smyslu soucitu, sympathie, soustrasti, lásky k bližnímu, „lidskosti“, což je vžitý název čes. pro tento smysl humanity. Lidskost projevuje se v pomoci slabým, závislým, těm jimž bylo ukřivděno atp.“¹¹

Pojem humanita má podle těchto definic tedy mnoho společného s pojmy jako člověctví, lidství, lidstvo (člověčenstvo), lidskost.

Právě Masarykovu kulturní filozofii můžeme označit jako „humanitism“.¹² „Humanita je Masarykovi obsahem mravního příkazu, je mu smyslem dějin lidstva a jedn. národů, kteří si to v rozličné formě uvědomují a formulují. Masaryk dospívá k své filosofii humanitní „navazováním“ na tradice humanity čes. bratrství reformačního, humanity osvícenské, jež se projevila národním obrozením“.¹³

⁹ Masarykův slovník naučný, Díl III. (H – Kn). Praha, Československý kompas 1927, s. 368 – 369.

¹⁰ Masarykův slovník naučný, Díl III. (H – Kn). Praha, Československý kompas 1927, s. 369.

¹¹ Masarykův slovník naučný, Díl III. (H – Kn). Praha, Československý kompas 1927, s. 369.

¹² Masarykův slovník naučný, Díl III. (H – Kn). Praha, Československý kompas 1927, s. 370.

¹³ Masarykův slovník naučný, Díl III. (H – Kn). Praha, Československý kompas 1927, s. 370.

3 Demokracie, politika a humanita v myšlení T. G. Masaryka

Tomáš Garrigue Masaryk se narodil 7. března 1850 v Hodoníně, zemřel 14. září 1938 v Lánech.

T. G. Masaryk byl významnou osobností českých dějin. Dne 14. listopadu 1918 se stal prvním prezidentem Československa. Díky jeho zásluze na vzniku samostatného nezávislého státu byl označován za Prezidenta Osvoboditele.

Dětství prožil v oblasti Slovácka, absolvoval čejkovickou školu a reálné gymnázium v Hustopečích. Později se učil zámečnickem ve Vídni. Z Vídně se vrátil domů a začal se učit kovářem. Poté nastoupil jako podučitel hustopečského reálného gymnázia a začal se připravovat na studium na gymnáziu.

Od svých 15 let se živil sám jako domácí učitel v bohatých rodinách. Právě díky rodině policejního ředitele Antona Le Monniera se dostal na studia do Vídně. Po smrti Le Monniera začal pracovat pro Rudolfa Schlessingera. Odměnou za úspěšnou maturitu Schlessingerova syna odjeli na roční pobyt na univerzitu v Lipsku. V této době měl Masaryk již doktorát.

Právě v Lipsku se seznámil se svou budoucí ženou Charlottou Garrigue. Dne 15. března 1878 se s ní oženil. S manželkou měli celkem 5 dětí. Roku 1879 Masaryk habilitoval známou prací Sebevražda jako masový sociální jev současnosti.

V létě roku 1882 začal působit na tehdejší Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze, kde se proti němu postavilo velké množství odpůrců především kvůli otevřenému přístupu ke studentům a kvůli jeho názorům na katolickou církev. Na druhou stranu si ale získal i mnoho přátel, jak v řadách studentů, tak v okruhu lidí kolem revue Atheneum.

Známý je také spor o pravost rukopisů Královédvorského a Zelenohorského, v němž se Masaryk postavil na stranu těch, kteří tvrdili, že rukopisy jsou nepravé. Kvůli tomuto sporu byl často nazýván vlastizrádcem, přesto se později ukázalo, že měl pravdu, tedy že rukopisy opravdu byly podvrhem.

Po tomto sporu se začal Masaryk angažovat také politicky. Dokonce vytvořil nový politický směr, jehož hlavní myšlenkou bylo vyzdvihovat přesné vědecké poznávání věcí. Tento směr nazval realismem. Realisté byli přijati k mladočechům a Masaryk byl zvolen do zemského sněmu.

Další důležitou záležitostí v Masarykově životě byl proces s židem Hilsnerem. Ten byl odsouzen za údajnou vraždu Anežky Hružové. Byl obviněn v podstatě jen na základě rostoucího antisemitismu, tedy toho, že byl židem a Anežka zemřela údajnou rituální vraždou,

kteřá se v té době připisovala právě židům. Masaryk se zasazoval za obnovení procesu. Kvůli tomu byl opět nenáviděn veřejností, dokonce uvažoval, že odjede do USA. Nakonec ale zůstal.

V roce 1900 založil T. G. Masaryk novou politickou stranu, a to Českou stranu lidovou – pokrokovou, později nazývanou realistickou.

Za první světové války změnil svůj názor, že by Rakousko-Uhersko mohlo existovat jako svazek autonomních zemí a začal prosazovat ideu nezávislosti českého národa a jeho vystoupení z Rakouska-Uherska. Pokusil se postupně přesvědčit státníky velmocí o potřebnosti a užitečnosti samostatného českého státu. Dokonce podnítil vznik československých legií v Rusku.

Československo bylo zásluhou T. G. Masaryka, E. Beneše a dalších politiků uznáno jako samostatný stát a Masaryk byl zvolen jeho prvním prezidentem. Celkem byl prezidentem Československa zvolen čtyřikrát.

Dne 14. prosince 1935 abdikoval kvůli špatnému zdravotnímu stavu a dne 14. září 1937 Masaryk po zánětu plic zemřel.

3.1 Humanita v pojetí T. G. Masaryka

Ve svém díle *Ideály humanitní* Masaryk popisuje humanitu jako člověčenství, které je základem všech tužeb novodobých a hlavně národnostních.¹⁴

Humanitní ideál má svůj počátek již v době renesance a reformace. Tento ideál se vypracovává postupně. Reformací se osvobozuje rozum a rozšiřuje znalost čtení. Vyvíjí se věda a nová filozofie, která osvobozuje rozum od církevní autority. Prakticky má v nové době význam veliký stát, nejprve absolutistický, později stále více demokratický a lidový. Tento lidovější stát formuluje v 18. století pomocí revolucí práva člověka. Z těchto práv se rodí další práva, a to práva národní, jazyková, sociální, hospodářská a konečně i práva ženská a dětská.

Nový ideál humanitní se pokládá za přirozený. Hledají se základy přirozeného náboženství a bohosloví, základy přirozeného práva, přirozeného stavu společnosti, státu a také filozofie se opírá o přirozený rozum a umění stále více hledá přírodu.

Všechna novější filozofie, literatura všech národů i politika vypracovává ideál čistého člověctví.¹⁵

¹⁴ Vybrané spisy T. G. M. (*Ideály humanitní*). Praha, Melantrich 1990, s. 9.

¹⁵ Vybrané spisy T. G. M. (*Ideály humanitní*). Praha, Melantrich 1990, s. 9 – 10.

Masaryk tvrdí, že: „Tento ideál se různí podle dob a národů. Angličané jej posud vypracovali nejvšestranněji, filosoficky, ethicky, sociálně a nábožensky. Francouzové kladou důraz na jeho prvek filosofický a literární.

Z národů slovanských dle Masaryka Rusové mají humanitní ideál nábožensky sociální, Poláci národně politický a my Čechové kulturně osvícenský. U nás Kollár byl hlasatelem čistého člověctví a stejně Šafařík, také Palacký, Havlíček a konečně Augustin Smetana. Kollár, vycházející ze starší filozofie německé, hlavně z Herdra, formuluje ideál humanitní, povýtce osvícenský, ale již Smetana dává mu ráz sociální, horlí pro náboženství humanity.¹⁶ Masaryk pokračuje: „Že naši obroditelé takový důraz kladli na humanitní prvek osvícenský, pochopuje se účinky státu protireformačního – osvícenost, osvěta, vzdělání bylo heslo národa, probírajícího se z duchovní a mravní temnoty. Proto také humanitní úsilí, jevící se v XVIII. století v literatuře německé (Leasing, Schiller, Goethe, Herdera a tak dále), k nám proniklo a v Kollárovi našlo zastánce vřelého.“¹⁷

Masaryk v Ideálech humanitních dále uvádí, že idea humanitní se v jeho době jeví jako idea národnostní. Chápe, že idea humanitní není proti ideji národnostní, ale právě národnost, stejně jako člověk, má být a může být humanitní.¹⁸ Citujme Masaryka: „Národové, jak Herder řekl, jsou přirozené části člověčenstva. V tomto smyslu Kollár a Palacký národnost zakládali na ideji humanitní.“¹⁹

Pojem národnost se začíná vytvářet v 18. století. Do té doby se o národnosti mluvilo jen nepřímou, důležité především byly státy, říše a církve. Právě v 18. století se začíná pohlížet na národ jako na něco samostatného vedle státu a církve.

Herder srovnává lidstvo a národy se stromem a větvemi. Člověčenstvo je strom, jednotlivé národy jsou větve. Lidstvo se projevuje v jednotlivých národech, které jsou součástí celku, a na tom se zakládají práva jednotlivých národů. Účelem lidstva je dosáhnout pravé lidskosti, humanity, která se projevuje ve vzdělanosti a mravnosti. Tedy právě národnosti obsahují člověčenstvo, ne stát, ani církve.²⁰

T. G. Masaryk píše: „Humanita však neznamená jen to, že jednotlivé národy spolu tvoří přirozený celek, totiž lidstvo, nýbrž vyžaduje i snahu po čistém člověctví, po ideálu člověka, k němuž mají lidé směřovat.“²¹

¹⁶ Vybrané spisy T. G. M. (Ideály humanitní). Praha, Melantrich 1990, s. 10 – 11.

¹⁷ Vybrané spisy T. G. M. (Ideály humanitní). Praha, Melantrich 1990, s. 11.

¹⁸ Vybrané spisy T. G. M. (Ideály humanitní). Praha, Melantrich 1990, s. 11.

¹⁹ Vybrané spisy T. G. M. (Ideály humanitní). Praha, Melantrich 1990, s. 11.

²⁰ Vybrané spisy T. G. M. (Problém malého národa). Praha, Melantrich 1990, s. 70.

²¹ Vybrané spisy T. G. M. (Problém malého národa). Praha, Melantrich 1990, s. 71.

Důležitými pojmy souvisejícími s národností a humanitou jsou mezinárodnost a kosmopolitismus. Každý národ je stejně oprávněn usilovat o člořectví, z čehož vzniká myšlenka světové organizace celého člořčenstva, tedy mezinárodnost. V knize Politické myšlenky Masaryk napsal: „Národností princip platí současně s principem mezinárodním (mezistátním). Národové evropští tou měrou, jak se individualisují, usilují i o semknutí hospodářské, dopravní a vůbec se sbližují po stránce technické kultury; avšak individualisace a centralisace se prohlubují také duchovně výměnou ideí a celé kultury (znalost cizích jazyků, překlady). Evropa, lidstvo se sjednocuje.“²² Na těchto principech dnes funguje Evropská unie a další mezinárodní organizace.

U nás se zároveň s ideou národnostní hlásal kosmopolitismus slovanský. Masaryk tvrdí, že v jeho době ustupuje kosmopolitismus správnějšímu hnutí po mezinárodní nenucené organizace svéprávných kulturních národů. Tím ustupuje stát v pozadí před ideou národností.²³

Tomáš Garrigue Masaryk píše, že „Idea humanitní a idea národní splývá vjedno. Z ideje humanitní můžeme čerpat všechny ideály mravní a pro svůj národ jich využitkovat. Ve jménu lidskosti, humanity, žádáme svých práv – práv svého jazyka. Nedá se dokázat, že máme právo svého jazyka. Ale dovoláme se ideje humanity a řekneme: Cožpak tvůj jazyk je od přírody vyšší než můj? Nejsou jednotliví národové přirozené části velikého celku – lidstva? Nemají proto stejná práva? A být členem takové přirozené části lidstva – to je národnost.“²⁴

V Ideálech humanitních se také uvádí, že humanitní myšlenka má dvojí obsah:

- Všechny národy tvoří lidstvo.
- Člověk má dosáhnout ve svém životě čistého člořectví, mravního ideálu člověka.

Národnostní myšlení se nadále vyvíjí a bude stále jasnější, že národ je přirozený člen člořčenstva a že tudíž má být člořčenstvo organizováno národnostně, ne státně.²⁵

„O to běží, aby člořecká hodnota, člořecká individualita byla uznána bez zřetele k hmotným rozdílům velikosti. To jest vlastní smysl a jádro toho velikého hnutí humanitního, jež charakterizuje novou dobu a jež se jeví v socialismu, demokratismu a nacionalismu. Moderní humanitism uznává práva slabého; vždyť v tom je smysl všeho úsilí o pokrok a

²² Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 74.

²³ Vybrané spisy T. G. M. (Problém malého národa). Praha, Melantrich 1990, s. 12.

²⁴ Vybrané spisy T. G. M. (Problém malého národa). Praha, Melantrich 1990, s. 72.

²⁵ Vybrané spisy T. G. M. (Problém malého národa). Praha, Melantrich 1990, s. 73 - 74.

uznání důstojnosti lidské: silný si vždy pomůže sám – ochrana slabších a slabých, ochrana malých, jednotlivců, korporací a tříd, národů a států, toť úkol nové doby.²⁶

A dále pokračuje: „Je jasno, co humanitní program je a co není. Žádáme tedy humanitu, ... ne humanism ... Český humanitní program, tedy humanitism, je nám to, co Rusům slavjanofilství, co Polákům messianism, je to pokus o národní filosofii, o filosofii dějin a o národní politiku ...

Humanitism nežádá pouze lásky k bližnímu, ale žádá také a především rozumové vzdělání; humanisté naši přijímali racionalism západní. Havlíček na př. žádá politiku netoliko poctivou, ale také rozumnou. Hlavní a přední starost humanistů byla a bude: vzdělávat národ, vzdělávat lid.²⁷

3.2 Chápání politiky a demokracie v díle T. G. Masaryka

Tomáš Garrigue Masaryk ve svém díle Politické myšlenky definuje politiku takto „Názvem: politika označuje se praktické umění politické, praktické provádění politiky, ale označuje se jím také teorie toho praktického provádění, politika je také praktickou vědou.“²⁸ Masaryk pokračuje: „Politika jakožto věda o politickém umění, poučuje především o tom, jak vládnout státem a jak stát spravovat, poučuje dále o poměru státu k občanům a států mezi sebou. Protože stát ve své historické skutečnosti je souborem určitých osob, mezi něž vláda a správa je rozdělena, politika poučuje právě ty osoby vládnoucí a spravující o jejich politických úkolech a o prostředcích, uskutečňujících ty úkoly.“²⁹

Masaryk také ve zmíněné knize Politické myšlenky popisuje důležitost politické výchovy, nutnost dávat a sílit politické přesvědčení. V této souvislosti se odvolává na Platona i Aristotela, kteří pokládali pedagogiku za část politiky nebo ji politice podřizovali.³⁰ Masaryk k tomu říká: „Jistě je pedagogika politikou nepřímou, škola, to Marie Terezie svým rádcům řekla velmi dobře, je politikum (věc politická). Prostý občan, volič, zákonodárce vzdělává se školou, ovšem také již rodinou a celým veřejným životem.“³¹

Na politiku i na politické přesvědčení má velký vliv literatura i žurnalistika, jak píše Masaryk v Politických myšlenkách.³² „Svoboda tisku je základem vši politické svobodě.“³³

²⁶ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 72 – 73.

²⁷ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 82.

²⁸ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 3.

²⁹ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 3.

³⁰ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 20.

³¹ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 20.

³² Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 20 - 21.

Tomáš G. Masaryk dále uvádí: „Dějiny mají taktéž výchovný vliv, ovšem dějiny koncipované politickým a filosofickým duchem; ať už vysloveně nebo nevysloveně každý myslivější historik, povznášející se nad suchopar kronikářský, podává, třeba že líčí doby minulé, obraz budoucnosti tím, že minulost posuzuje.“³⁴

Masaryk napsal: „Biografie velikých mužů, zejména autobiografie a memoáry, jsou obzvláště vydatnou pomůckou politické výchovy.“³⁵

Politici musí být vzdělaní. V každé větší politické straně musí být tolik odborníků, kolik je ministerských resortů, aby dovedli kontrolovat administrativní činnost. Hlavně vládní opozice musí být vzdělaná. „Když opozičník s velkým pathosem a právem vytýká tomu onomu úředníku nebo ministrovi, že nerozumí svému odboru, že se snad přes noc z generála stal kancléřem, musíme se ptát každého poslance a zejména toho opozičního, rozumí-li politice alespoň tolik, kolik ten generál.“³⁶ „Opozičník musí znát své odpůrce ve stranách a musí znát vládu, a tuto musí znát konkrétně, t. j. musí znát vládnoucí osoby a jejich činy a podle toho musí postupovat věcně co možná proti určitým faktům.“³⁷ Pomocí faktů dokáže politický řečník lépe argumentovat a více pobuřovat lid proti politickému protivníkovi.

Masaryk také upozorňuje na skutečnost, že politika měla ve svých počátcích těsný vztah k náboženství. „Protože náboženský názor na svět a na život byl prvotní názor, přirozeně i politika byla nábožensky zbarvena, resp. vyvíjela se z náboženství.“³⁸ „Pochopitelně: proto, že všechna politika na mravnosti se zakládá a mravnost na vyšším stupni vývoje je podstatnou částí náboženství, politika nutně měla vždy náboženský ráz, resp. poměr státu a politiky k církvi byl vždy také náboženský. Od středověku pozorujeme historický vývoj, který zvu odcírkevněním.“³⁹ Politika se tedy později od náboženství odděluje. Nedochozí jen k odcírkevnění politiky, ale i filozofie a vědy.⁴⁰

Jak uvádí Čapek v Hovorech s T. G. Masarykem, politika Masaryka zajímala vždy. Nejdříve se jí věnoval spíše teoreticky, četl různá politická díla např. Platona nebo Marxe. Už jako student napsal několik článků, které reagovaly na tehdejší politické události. Například kritizoval tehdejší pasivní politiku.

Poté co Masaryk přijel do Prahy, se nejdříve věnoval vědeckému a pedagogickému působení. Do aktivní politiky ho zavedly až boje o Rukopisy. Tedy o pravost rukopisů

³³ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 21.

³⁴ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 21.

³⁵ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 21.

³⁶ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 113.

³⁷ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 113.

³⁸ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 34.

³⁹ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 34 – 35.

⁴⁰ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 35.

Královédvorského a Zelenohorského. Masaryk poukazoval na jejich nepravost, díky čemuž se potýkal s velkou kritikou a nenávisť. ⁴¹ Masaryk o těchto událostech říká: „Ta nenávisť přejde, ale jméno zůstane lidem v hlavě. I dnes to říkám těm, kdo se musejí hájit na všechny strany.“⁴²

Poprvé vstoupil do politického života poslancováním na počátku 90. let. Machovec o Masarykovi píše: „Stále více a jasněji si uvědomuje, že má potřebu jednat ne jakkoli, ale náročně, riskantně, volit si úkoly co nejobtížnější, úkoly schopné člověka – v případě nezdaru – třeba i zničit, ale v případě aspoň relativního zdaru dát mu ono vrcholné vědomí lidskosti vlastního údělu, jaké nikdy nemůže dát pouhá „vědomost“, pouhý svět učenosti, přitom i ono zvláštní štěstí, jež může udržet člověku právě jen takováto, takto náročná lidskost – třeba i na kříži ...

Podle toho si Masaryk příznačně volí „své“ zápasy.“⁴³

Masarykovi je už od mládí politikou vše, co se týká lidského soužití. Nemůže to ale být cokoliv, musí to být záležitost dost důležitá i složitá, aby byla těžko zvládnutelná a která se bude týkat širokých vrstev lidí. Navíc tato záležitost musí umožňovat náročnou drobnou práci.⁴⁴

Tomáš Garrigue Masaryk byl vždy pro pozitivní a aktivní politiku. Z tohoto důvodu se kolem něj se vytvořila skupina lidí s podobnými politickými názory. Později se jim začalo říkat realisté. Čapek píše, jak dostali realisté jméno: „O té naší skupině napsal Pazdírek článek do své *Slavische Warte*; dal mně ten článek číst v rukopise a já viděl, že nám říká „pozitivisté“. To jméno mně příliš připomínalo Comta a francouzský i jiný pozitivism, a proto jsem Pazdírkovi řekl, že by lépe říkal „realisté“. Tož tak jsme přišli k tomu názvisku.“⁴⁵

Po volbách v roce 1889 se realisté spojili s mladočechy, ačkoliv původně jednali o připojení ke staročechům. K mladočechům se přidali především proto, že tato strana potřebovala nové lidi do parlamentu. Masaryk to komentuje slovy: „Tož s námi jednali o vstup do jejich strany, a my jsme považovali za svou povinnost dát se jim k dispozici. Staročesi měli celkem lepší lidi a byli vzdělanější, ale politicky ustrnuli.“⁴⁶ A pokračuje: „Tož jsme vstoupili do té strany. Slušným prohlášením v *Národních listech* a v *Čase* smazalo se

⁴¹ Čapek, K.: *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 91 – 92.

⁴² Čapek, K.: *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 92.

⁴³ Machovec, M.: *Tomáš G. Masaryk*. Praha, Svobodné slovo 1968, s. 162.

⁴⁴ Machovec, M.: *Tomáš G. Masaryk*. Praha, Svobodné slovo 1968, s. 162 - 163.

⁴⁵ Čapek, K.: *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 92.

⁴⁶ Čapek, K.: *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 93.

naše dřívější nepřátelství; a v příštích volbách do parlamentu, to bylo v jedenadevadesát, byl jsem zvolen za mladočeského poslance v jihočeských okresech.⁴⁷

Ve vídeňském parlamentu Masaryk především sledoval a četl politickou literaturu z tamní knihovny. Tehdy byl ještě politicky nezkušený, měl sice nějaké úspěchy jako řečník, ale brzy se dostal do konfliktu se stranou. Tento konflikt ukončil dopisem, v němž složil svůj mandát.⁴⁸ O této události píše: „Mně se mladočeská politika nelíbila svou dvojakostí: byla v Praze jiná a ve Vídni jiná; doma poslanci bouřili a ve Vídni si je vláda zavazovala maličkostmi. I k Němcům jsem měl jiný poměr – ale hlavně jsem viděl, že jsem v politice ještě slabý.

Tož to ne, tou svou demisí jsem se politiky nezříkal, naopak; chtěl jsem začít zgruntu; chtěl jsem dělat politiku jinou, buditelskou, působit na mysl našich lidí. Tehdy jsem se prokousal celou politickou literaturou od osmnáctého století; nejmilejší mně byl Dobrovský, bystrý a světový člověk; mým politickým učitelem byl Palacký – můj humanitní program se opírá o něho; měl jsem rád Havlíčka pro tu jeho pravdivost a otevřenost, na něm jsem se učil být novinářem. Tehdy jsem přečetl Kollára, Riegra a všechny ostatní.⁴⁹

Masaryk dále uvádí: „Jsem šťastný, mohu-li v klidu číst, a jsem podnes čtenářem. Nerad se seznamuju s lidmi, mám před nimi ostych; každé, i jen formální seznámení je pro mne kus práce. To všechno mně dělalo politiku a veřejné působení těžší než jiným – proč jsem to tedy dělal? Protože jsem musel: to se ovšem snadno řekne, ale říkám-li to, není to výmluva, není to omluva. Vidíte z mých knížek, brožur a článků, z mého každého kroku, že jsem se nikdy nepletl do věcí, které mně nebyly důležité, časové, a nebyly mým vlastním životním problémem.⁵⁰

V roce 1891 mladočeši zvítězili nad staročechy ve volbách do parlamentu. Do této doby v Českých zemích existovaly pouze dvě politické strany, to se ale začalo měnit a začaly vznikat strany nové. Také politika se změnila, začala se více zaměřovat na sociální problémy. Masaryka v této době mnoho lidí považovalo za socialistu. Socialismus byl v té době pro mnoho lidí strašákem.⁵¹ Masaryk na to říká: „Přijímal jsem socialism, pokud se kryl s programem humanitním; marxism jsem nepřijímal – však z té kritiky vznikla má Otázka sociální.“⁵² Dále to komentuje takto: „Můj socialism, to je jednoduše láska k bližnímu, humanita. Přeji si, aby nebylo bídy, aby všichni lidé slušně žili prací a v práci, aby každý měl

⁴⁷ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 93.

⁴⁸ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 93 – 94.

⁴⁹ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 94.

⁵⁰ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 95 – 96.

⁵¹ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 96 – 97.

⁵² Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 97.

pro sebe dost místa, elbow-room, jak říkají Američané. Humanita, to není bývalá filantropie; filantropie jenom pomáhá tu a tam, ale humanita hledí opravit poměry zákonem a řádem. Je-li toto socialism, tož dobrá.

V rovnost – rovnost naprostou – nevěřím, ve hvězdách ani v lidech není rovnosti. Vždycky byli a budou jednotlivci, kteří svým nadáním a nekontrolovatelným shlukem okolností víc dovedou a víc dosáhnou; vždycky bude hierarchie mezi lidmi. Ale hierarchie znamená pořádek, organizaci, kázeň, vedení a poslouchání, nikoli vykořisťování člověka člověkem. Nepřijímám tedy komunismu.⁵³

Po zkušenostech ve vídeňském parlamentu se dal Masaryk do čtení politických spisů a do studia vývoje politických stran a české politiky od roku 1848. V politice má podle něj člověk navazovat na předchůdce, ale nejlépe na celé dějiny.⁵⁴

Kolem roku 1900 se Tomáš Garrigue Masaryk zúčastnil dalšího sporu, tzv. hilsneriády. Z Masarykova osobního hlediska byla hilsneriáda jeho nejtěžším bojem. A to především proto, že v jiných zápasech měl kolem sebe alespoň několik spolupracovníků, ale v hilsneriádě stál Masaryk téměř sám, nenáviděn a kritizován celou českou veřejností, posilován jen svou manželkou a pár nejbližšími přáteli.⁵⁵

Čapek k hilsneriádě píše, že se o ni Masaryk zpočátku nezajímal. Až jeho bývalý žák, který za ním přijel, ho přiměl vystoupit.⁵⁶ Masaryk to komentuje slovy: „Tím jsem se dostal do té mely. Vídeňští antisemité poštváli český nacionální a klerikální tisk, začali tlouci do mne – nu, musel jsem se bránit; když už jsem řekl A, řekl jsem i B a C. Musel jsem k tomu študovat kriminalistiku i fyziologii; o tom všem jsem tenkrát dal veřejnosti podrobnější zprávu. Zajel jsem i do Polné, abych prohlédl místo zločinu a jeho okolí.“⁵⁷ A pokračuje takto: „Tu kampaň jsem dost ucítil, ne tak kvůli sobě, ale bylo mně stydno za tu úroveň. Za války jsem pochopil, k čemu to také bylo dobré: světový tisk je zčásti řízen nebo financován od Židů; znali mne z Hilsnerovy aféry a teď se odvděčili tím, že psali o naší věci sympaticky nebo aspoň slušně. Politicky nám to hodně pomohlo.“⁵⁸

Přišla poslední léta před válkou. Citujme Z Čapkových Hovorů: „Říkáte, co bylo mezi mou padesátkou a šedesátkou ... Nu, celkem nic ... aspoň já měl spíš pokoj; ty zlé patálie byly za mnou.“⁵⁹ V této době Tomáš Garrigue Masaryk přednášel na univerzitě v Praze, ale

⁵³ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 97 – 98.

⁵⁴ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 100 – 101.

⁵⁵ Machovec, M.: Tomáš G. Masaryk. Praha, Svobodné slovo 1968, s. 163.

⁵⁶ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 101.

⁵⁷ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 101.

⁵⁸ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 101 – 102.

⁵⁹ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 107.

jezdil přednášet i do zahraničí, kde se seznamoval s vlivnými lidmi. Ti mu byli později nápomocni při boji o samostatnost československého státu.⁶⁰

Masaryk také zakládá politickou stranu, tzv. realistickou. „To ne, pokrokovou nebo, jak se říkalo, realistickou partaj jsem nezakládal, baji jsem byl proti tomu; spíš bych byl chtěl působit na veřejnost jenom tiskem, nebo vyvolat u nás takové fabiánské hnutí, které by pracovalo ve všech stranách přednáškami a debatami. Ale ti mladší se rozhodli založit partaj, protože pro ně nebylo v jiných stranách místa; a když už se sešli a pozvali mne, tož jsem pak s nimi šel; to bylo v roce devatenáct set.“⁶¹ Realisté nebyli pouhou politickou stranou. Spíše to byl kritický a vědecký směr. T. G. Masaryk byl členem politické strany jen dvakrát, a to v mladočeské a právě v realistické.⁶²

Před první světovou válkou T. G. Masaryk začal rozpoznávat, že se v Evropě připravuje nějaký velký otřes, asi válečný konflikt. Proto se chtěl opět dostat do říšské rady, což se mu i podařilo. Vídeňská politika v té době už soustřeďuje plány k nástupu proti Srbsku. Masarykovi tak začíná období jeho vrcholné politické aktivity.⁶³

Masaryk se zapojuje do několika soudních procesů: „Záhřebský proces a po něm proces Friedjungův, to byl kus diplomacie; tím jsem se dostal do kampaně proti rakouskému zahraničnímu ministru Aehrenthalovi a do zahraniční politiky. To bylo tak: v Záhřebě postavili v roce devět na soud pro velezradu třiapadesát Charvátů, inteligentů i sedláků; maďarští agenti proti nim falšovali dokumenty. Šlo tu o šibenice. Měl jsem v Bosně i Charvátsku známé už od své kampaně proti Kállayovi a měl jsem tam dost žáků; přišli na mne, abych přijel do Záhřebu. Já do toho moc chuti neměl, bál jsem se, že mi to zabere mnoho času – nu, nakonec jsem do Záhřebu jel, byl jsem při procesu a potom jsem celý případ vyložil v parlamentě. Rozsudek byl zrušen.

Druhá věc byla s Friedjungem. Ten zase publikoval falešný dokument, který měl dokázat srbské rejdy proti Rakousku. Já viděl na první pohled, že dokument je podvržený; znal jsem přece ty lidi v Srbsku i Charvátsku a věděl jsem, oč usilovali a co podnikali.“⁶⁴

Friedjung svou při prohrál a Masaryk pokračoval ve svých delegacích proti ministru Aehrenthalovi. Od té doby měl Tomáš G. Masaryk přátele v Srbsku i Charvátsku, později, za války, s nimi pracoval.⁶⁵ T. G. Masaryk k tomu říká: „Divné: ve svém životě jsem se tolikrát dostal do různých otázek i sporů, často i proti své vůli; myslíval jsem někdy, že v tolika

⁶⁰ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 107 – 108.

⁶¹ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 108.

⁶² Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 108 – 109.

⁶³ Machovec, M.: Tomáš G. Masaryk. Praha, Svobodné slovo 1968, s. 165.

⁶⁴ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 116.

⁶⁵ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 116 – 117.

rozličných zájmech mařím svůj čas. Teprve za války jsem poznal, že všechno, skoro všechno, co jsem kdy dělal i co mne potkalo, bylo k něčemu dobré. Dobré bylo a za války se mi hodilo, že jsem se narodil napůl jako Slovák, že jsem mezi Slováky býval a s nimi pracoval; mohl jsem za války mluvit za ně a s nimi jako jeden z nich.“⁶⁶

První světová válka Masaryka zastihla o prázdninách v saském Žandově. Když byla vyhlášena mobilizace, nemohl se Masaryk z Německa vrátit.⁶⁷ Po důkladném prozkoumání situace a odhadnutí možných řešení se Masaryk rozhodl pro emigraci a k akci proti Rakousku-Uhersku. Právě on byl tím, kdo učinil věc Čechů a Slováků, známou a populární ve velké části světa.

Masaryk v té době neměl jasný program, ale viděl odpor českého lidu proti Rakousku. Vyjednával s vysokými rakouskými představiteli, ověřoval si u nich, že nejsou nakloněni k nějakým reformám po válce, a proto začal bojovat za vznik samostatného československého státu.⁶⁸

Čapek o Masarykově emigraci mimo jiné uvádí: „Tehdy jsem ještě myslel, že se za několik neděl vrátím do Prahy; vrátil jsem se až za čtyři roky, na den téhož dne, kdy jsem překročil rakouské hranice. Měl jsem sebou jen několik tisíc, které mně dal Beneš – de facto Beneš financoval začátky naší revoluce.“⁶⁹

Velkou zásluhu na vzniku samostatného státu Čechů a Slováků má i E. Beneš a Slovák M. R. Štefánik. Masaryk o Štefánikovi řekl: „Štefánik byl hodně sentimentální, tituloval mě „oteckem“ a pořád by mě hladil a líbal; ale já se k němu tak blízko nedostal, bránil tomu rozdíl věku. Znal jsem ho už jako študenta z Prahy; vzpomínám si, jak jednou v zimě ke mně přišel celý zkřehlý – neměl zimníku, tož jsem mu dal svůj a ještě jsem mu jej musel dát přešít, protože mu byl velký.“⁷⁰

O Benešovi zase řekl toto: „Beneše jsem znal z Prahy jako kolegu z university. Začátkem války přišel do redakce Času jako volentér, že chce pracovat novinářsky; viděl jsem, že bere věci za praktický konec. Jednou za mnou šel do bytu – tehdy jsem bydlel proti Chotkovým sadům – ale nedošel, potkali jsme se, já jsem už šel do redakce Času; povídá, že ho tlačí svědomí: že bychom měli něco dělat. Řekl jsem mu: já už dělám. Tehdy jsem se vrátil z první cesty do Holandska. Pak jsme šli spolu do redakce a cestou jsem mu řekl všechno, co jsem dosud dělal a co jsem měl na srdci. Pamatuju se jako dnes, když jsme sestupovali z Letné,

⁶⁶ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 118.

⁶⁷ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 122.

⁶⁸ Machovec, M.: Tomáš G. Masaryk. Praha, Svobodné slovo 1968, s. 166 – 168.

⁶⁹ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 124.

⁷⁰ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 126.

tam, co je vidět skoro celou Prahu, jak mně tak zatanulo na mysli to Libušino proroctví ... První starost byly ovšem peníze, slíbil ihned, že jich něco zaopatří. A přinesl.

Ve Švýcarech jsem ho poznal blíže; a říkám vám, bez Beneše bychom republiku neměli. Mezi námi byla úplná shoda v hlavních liniích; i když jsem při tom nebyl, Beneš ve všem rozhodoval tak, že se to shodovalo se smluveným celkovým postupem. Jednou, to bylo později, přijel za mnou z Paříže do Anglie; referoval, co dělá, jak se naše věci vyvíjejí, jak se naše věc pomalu uskutečňuje – tehdy jsem mu na to řekl: Beneši, budeme přáteli.⁷¹

Čapek také popisuje, jak posílali zprávy do Prahy: „nechtěl jsem užívat obvyklých a rakouským úřadům jistě známých prostředků, jako je zašít zprávy do límce nebo je vložit do podpatků a podobně. To byly někdy dost těžké technické problémy: například dát papírek pod regulátor rychlosti do hodinek; vhodně navrtat deštník, dát stočený dopis do plavajzu, ze kterého se musel šikovně odstranit kousek tuhy; ty kumšty prováděl hlavně inženýr Baráček. Jeden český stolař nám dělal kufry ne s dvojm dnem, ale s dvojitou stěnou; hlavní vtíp byl, aby ta stěna při zaklepání nezněla dutě, ale aby zrovna zvonila – ten stolař to dovedl.“⁷²

Masarykův odboj proti Rakousku se bohužel projevil i perzekucemi vůči členům jeho rodiny. Zavřeli jeho dceru Alici, manželka onemocněla a syn Honza měl být kvůli Masarykovi oběšen. Avšak ani tyto zprávy, které se k němu dostávaly, ho nezlomily.⁷³ Tomáš Garrigue Masaryk to později komentoval takto: „Člověk mnoho vydrží, všecko, má-li cíl, a když se jednou odhodlal, že za ním půjde stůj co stůj a doopravdy.“⁷⁴

V září roku 1915 se Masaryk odstěhoval do Londýna, v Paříži zatím pracovali E. Beneš a Milan Rastislav Štefánik. V té době přemýšlel Masaryk i o tom, že by na něj někdo mohl spáchat atentát. Vyzýval proto Beneše, aby jeho případnou smrt plně využil k propagandě jejích věci.⁷⁵

Proti Habsburkům bojoval Masaryk také v novinách. V této souvislosti říká: „Hleděl jsem, aby denně bylo v novinách něco proti Rakousku a o nás; museli jsme svou věc udělat známou – nestačilo dělat politiku jen v nějakém vysokém obřadě. Pane, to všechno byla práce aji dřina.“⁷⁶

V roce 1917 se Masaryk vypravil do Ruska, a to především kvůli československým legiím. Do legií přicházeli vojáci hlavně ze zajateckých táborů. Ti pak měli bojovat proti

⁷¹ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 129.

⁷² Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 126 – 127.

⁷³ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 130.

⁷⁴ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 130.

⁷⁵ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 130 – 132.

⁷⁶ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 134.

Habsburkům.⁷⁷ „V Rusku – pane, tam bylo víc práce než v Anglii, to už přestávalo psaní a bylo víc jednání.“⁷⁸

Masaryk rozhodl, že legie půjdou přes Sibiř do Francie a domů a sám jim šel příkladem. Z Ruska přes Sibiř tedy Masaryk zamířil do Ameriky. Doufal, že tam se začne jednat o míru.⁷⁹

O situaci v USA řekl: „V Americe už na mne všude čekali naši krajané i američtí novináři – musel jsem si zvykat na tu americkou slávu; jednak celá Amerika prožívala ve válce takové horečné vzrušení, bylo jim to nové, cítili nový vztah k Evropě a ke světu vůbec; jednak tu už působila popularita našich legií, které se tehdy začaly probíjet zbraněmi skrze Rusko a Sibiř.“⁸⁰

V Americe se tedy Tomáš Garrigue Masaryk začal vědomě připravovat na mírová jednání. Byl si vědom toho, že je nutno upevnit jednotu Čechů a Slováků a zařídit, aby se k jejich budoucímu státu sami přihlásili také podkarpatscí Rusové.⁸¹ „Nepřemlouval jsem zástupce podkarpatských Rusů k ničemu, jen jsem jim vyložil situaci – můžete se připojit k Maďarům, k Polákům nebo k nám, volte sami. Volili nás.“⁸² Když bylo v Americe a nejen tam připraveno veřejné mínění, začal Masaryk jednat s americkými úředníky. „Spojenci uznávají právo národů na sebeurčení; president Wilson dovozoval, že žádný národ nesmí být donucován mít vládu, která není z něho a pro něho.“⁸³

Československo bylo mezinárodně uznáno za samostatný stát a Tomáš Garrigue Masaryk byl zvolen prvním prezidentem.⁸⁴ Tuto situaci později komentoval slovy: „Když jsem dostal telegram, že mě doma zvolili za presidenta – já na to do té doby nemyslel; když jsem si představoval, co budu dělat po svém návratu, myslel jsem jenom, že budu žurnalistou.“⁸⁵

Masaryk tedy nastoupil na loď a teprve tam začal přemýšlet o nové situaci a o tom, jak by měl nový stát vypadat.⁸⁶ O této situaci řekl: „Doma jsem se musel vpravovat do nových poměrů; byla už utvořena vláda, bylo tu revoluční Národní shromáždění, byly již některé nové zákony a instituce. Ještě bylo dobře, že jsem skoro všechny ty lidi v naší politice odedávna znal a věděl, co od koho čekat. A mnoho, snad denně jsem se musel učit něčemu

⁷⁷ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 136.

⁷⁸ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 141.

⁷⁹ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 146.

⁸⁰ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 146.

⁸¹ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 148.

⁸² Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 148.

⁸³ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 61.

⁸⁴ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 149.

⁸⁵ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 149.

⁸⁶ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 151.

novému; to není maličkost, být prvním presidentem v novém státě, který nemá své tradice vládnutí a reprezentace.⁸⁷

Z větší části se právě Masaryk zasadil o demokracii v nově vzniklém státě. Už za války byla idea demokratismu Masarykovým politickým programem.⁸⁸ A co o demokracii tvrdí sám Masaryk?

Čapek se v Hovorech Masaryka ptá, jaký má důvod pro to, aby existovala demokracie, a Masaryk odpovídá: „Nejhlubší argument pro demokracii – víra v člověka, v jeho hodnotu, v jeho duchovost a v nesmrtelnou duši; to je pravá, metafyzická rovnost. Eticky je demokracie zdůvodněna jako politické uskutečňování lásky k bližnímu.“⁸⁹

Masaryk vidí základ demokracie také v náboženství: „Demokracie pravá, založená na lásce a úctě k bližnímu a k bližním všem, je uskutečňováním božího řádu na zemi. Demokracie není jen formou státní, není jen tím, co je napsáno v ústavách; demokracie je názor na život, spočívá na důvěře v lidi, v lidskost a v lidství, a není důvěry bez lásky, není lásky bez důvěry. Řekl jsem jednou, že demokracie je diskuse. Ale pravá diskuse je možná jen tam, kde si lidé navzájem důvěřují a poctivě hledají pravdu.“⁹⁰

Masaryk tvrdil, že pravý demokrat se bude všude chovat demokraticky nejen v parlamentě, ale i v obci, ve straně, v okruhu přátel i rodinných příslušníků. Demokracie je podle něj nový světový názor a nový způsob života. Demokratismus je dle Masaryka celkový názor na svět, který hlásá zásady rovnosti nejen hospodářské a politické, ale i duchovní, mravní a náboženské.⁹¹ „Demokratismus znamená doslova: Vládu lidu, vládu lidskou naproti teokracii, vládě boha a ve skutečnosti kněží.

Jest tedy demokratismus celý názor na svět, a musí se stát novým člověkem, kdo chce býti doopravdy demokratický ...“⁹²

Masaryk říkal, že demokratická rovnost vylučuje vykořisťování a věřil, že i ženy se mají věnovat veřejné činnosti, stejně jako muži.⁹³

Tomáš Garrigue Masaryk v Politických myšlenkách také uvádí: „Podle vzoru demokratických republik, zejména Ameriky, usilujeme také o rozlučku státu a církve a uvolňujeme se takto od církevní autority, jak ji Rakousko vybudovalo. Avšak to neznamena uvolnění mravnosti, nýbrž musí naopak znamenat sesílení všeobecné mravnosti. Protože

⁸⁷ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 152.

⁸⁸ Machovec, M.: Tomáš G. Masaryk. Praha, Svobodné slovo 1968, s. 170 – 171.

⁸⁹ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 261.

⁹⁰ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 261.

⁹¹ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 43 – 44.

⁹² Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 45.

⁹³ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 126 – 127.

Habsburkové zneužívali církve ke své politice, proto u nás církev se dostala do nevážnosti a lidé neradi slyší mravní napomenutí; nám však nesmí stačit negace církvi, a nesmíme se stydět, pozitivně usilovat o zvýšení veřejné a všeobecné mravnosti, o tu vnitřní sílu, kterou Havlíček tak neohroženě požadoval.⁹⁴

Co vlastně znamená demokracie? Masaryk říká: „Demokracií dnes rozumíme tu demokracii – na rozdíl od dřívějších snah – která od takzvané veliké francouzské revoluce se vyvíjí. Heslem svoboda, rovnost, bratrství, revoluce prohlásila suverenitu lidu proti absolutismu a monarchismu a prohlásila a kodifikovala přirozená práva člověka a občana.“⁹⁵

Nejdůležitější v programu demokracie je podle Masaryka všeobecné hlasovací právo s jeho parlamentárními důsledky. V parlamentarismu je kladen důraz právě na moc zákonodárnou. Každý volič má být zákonodárcem, nejen císař a aristokraté jako v dřívější době.⁹⁶

V Čapkových Hovorech se Masaryk domnívá, že demokracie je zárukou míru, říká: „Když se končila válka, myslel jsem: bude u nás republika, ale ze začátku řízená diktátorsky. A vidíte, naše republika se bez toho obešla. Nebojím se slov a řeknu, že bez jistého stupně diktatury není ani demokracie; když nezasedá parlament, rozhoduje vláda a prezident republiky neomezeně; ale jsou vázáni zákony a podléhají budoucí kritice a kontrole parlamentu, kritice novin a schůzí. To právě je také základ demokracie: svobodná kritika a veřejná kontrola.

Jsem zásadním, ale ne slepým přívržencem demokracie; znám slabiny systému a neušla mi žádná špatná zkušenost, ale – nelituju ani na okamžik svého rozhodnutí, které jsem uvážil, když jsem se vracel z války: že budu sloužit demokracii a republice.

Demokracie je zárukou míru. Pro nás i pro svět.“⁹⁷

Nový samostatný československý stát se tedy stal demokratickou republikou a Masaryk na dlouhou dobu jeho prezidentem. Období prezidentování T. G. Masaryka přispělo k tomu, že myšlenka československého státu v Evropě zakotvila. Prezidentova osobnost také přispěla k zakotvení základů humanistické úcty k člověku, úcty k diskuzi a argumentaci, úcty k pevným právním základům i ohledu k menšině, úcty k lidské osobnosti a individualitě a k zakotvení dalších obecně demokratických základů.⁹⁸

⁹⁴ Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922, s. 132.

⁹⁵ Vybrané spisy T. G. M. (Demokratism v politice). Praha, Melantrich 1990, s. 99.

⁹⁶ Vybrané spisy T. G. M. (Problém malého národa). Praha, Melantrich 1990, s. 99.

⁹⁷ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 265.

⁹⁸ Machovec, M.: Tomáš G. Masaryk. Praha, Svobodné slovo 1968, s. 173.

Sám Masaryk ke svému prezidentování uvádí: „Mám-li říci, v čem se můj život vyvrcholil, tedy ne v tom, že jsem se stal presidentem, a že mohu nést tuto stejně velkou čest jako těžkou povinnost. Má osobní satisfakce, smím-li to tak nazvat, je hlubší: že jsem ani jako hlava státu nic podstatného nevyškrtl z toho, več jsem věřil a co jsem miloval jako chudý student, jako učitel mládeže, jako nepohodlný kritik, jako reformní politik; že, stoje v moci, nenacházím pro sebe nižádného jiného mravního zákona ani jiného vztahu k bližním, k národu a k světu, než jaké mne řídily předtím. Smím říci, že se mi potvrzuje a naplňuje vše, več jsem věřival, takže jsem nemusel změnit nic na své víře v humanitu a demokracii, na svém hledání pravdy, ani na nejvyšším mravním a náboženském příkazu lásky k člověku. Pravím to ze zkušeností, kterých stále ještě nabývám ve svém postavení, že není jiné morálky, jiného etického řádu pro státy a národy a jejich správce než pro jednotlivce. Není to osobité uspokojení z toho, že jsem po celý život, tak podivně a složitě utvářený, zůstal sám sebou; důležitější je, že v tolika zkouškách zůstaly a ověřily se ty lidské a obecné ideály, které jsem vyznával. Říkám si, že v tom neustálém zápase o lepší příští národa a lidstva stál jsem na straně dobré. To vědomí stačí, aby život člověka byl krásný, a jak se říká, šťastný.“⁹⁹

Tomáš Garrigue Masaryk roku 1935 kvůli zdravotním důvodům odstoupil z prezidentského úřadu a odešel na zámek v Lánech. Dne 14. září 1937 Tomáš Garrigue Masaryk, označovaný jako „Prezident Osvoboditel“, umírá.¹⁰⁰

⁹⁹ Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 157.

¹⁰⁰ Machovec, M.: Tomáš G. Masaryk. Praha, Svobodné slovo 1968, s. 174.

4 Benešovo pojetí politiky a demokracie

Edvard Beneš se narodil 28. května 1884 v Kotlánech, zemřel 3. září 1948 v Sezimově Ústí. V letech 1935 – 1948 byl druhým československým prezidentem. Zasloužil se o vznik samostatného československého státu.

Edvard Beneš se narodil v Kožlanech jako Eduard poměrně chudým rodičům, kde i navštěvoval obecní školu. Poté studoval na gymnáziu v Praze-Vinohradech. Měl se stát učitelem jako jeho dva bratři.¹⁰¹ Na gymnáziu byl Beneš vynikajícím studentem, který se ale od svých spolužáků dost odlišoval. Byl prý velmi inteligentní, málo družný, uzavřený, nesmírně pracovitý, s vyhraněnými názory a zájmy, se sklonem k asketismu.¹⁰² Beneš také velmi rád se svými učiteli na gymnáziu polemizoval, či spíše je rád provokoval. Jako první téma k polemice si vybral Charlese Darwina, jehož názory byly tehdy pokládány za buřičské.

Edvard Beneš v mládí neuznával autority, proto ho většina učitelů pokládala za rebela. Beneš netoužil být skvělým studentem, ale chtěl být skutečným vzdělavcem, proto se už od mládí dost učil sám, především čtením knih s různou tematikou.¹⁰³

Na gymnáziu se také pustil do studia francouzštiny, kterou brzy ovládal nad úroveň, vyžadovanou na střední škole. Již na gymnáziu začal pracovat jako překladatel, například přeložil Zolův román *Zabiják*.¹⁰⁴

V souvislosti s překladem *Novotný* ve své knize uvádí, proč začal Beneš používat křestní jméno Edvard: „Mladý překladatel, jenž byl do té doby v osobních a školních dokladech veden jako „Eduard“, na titulním listě Zolova románu poprvé uvedl své jméno jako „Edvard Beneš“ a v této podobě je potom sám nadále používal. V původní podobě je Benešovo osobní jméno zaznamenáno v kožlanské matrice narozených a na stránkách pěti školních katalogů kožlanské školy; pouze v katalogu druhého oddělení čtvrté třídy, kam Beneš chodil ve školním roce 1894-1895, je uveden jako „Edvard“. Tuto proměnu svého osobního jména později – v rozhovoru se vzdělavatelem Československé obce sokolské Antonínem Krejčím – vysvětloval takto: „Od počátku byla o to taková hádka. Moje matka říkala, že jsem Eduard, hned od mládí. V Kožlanech byl řídící učitel Ouvalský, a ten si vzal do hlavy, že je to Edvard, ne Eduard, a důsledně to psal, zejména na vysvědčení. Ať říkal, kdo

¹⁰¹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: *Člověk Edvard Beneš*. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 9 – 15.

¹⁰² Novotný, K. – Kufnerová, Z.: *Člověk Edvard Beneš*. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 16.

¹⁰³ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: *Člověk Edvard Beneš*. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 17.

¹⁰⁴ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: *Člověk Edvard Beneš*. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 18.

chtěl, co chtěl, on psal důsledně Edvard. Mně se to Edvard více líbilo, tak jsem to přijal a trval jsem na tom. A tak to zůstalo.“¹⁰⁵

Beneš se s T. G. Masarykem poprvé setkal již za studií na gymnáziu. Nejstarší bratr Beneše mu u Masaryka dojednal přímluvu, aby byl Edvard přijat do kurzu francouzštiny, který pořádalo pražské Akademické gymnázium. Benešovo první setkání s Masarykem mu ale domluvil jeho přítel Rudolf Krystinek, který profesorovi i jeho manželce o svém příteli vyprávěl. O tomto prvním setkání Beneše s T. G. Masarykem se zachovalo Benešovo literární svědectví.¹⁰⁶ „Od sexty činil jsem pokusy o překlady z francouzštiny, angličtiny a němčiny. Začal jsem psát do novin a revuí. Jednoho dne zjara r. 1903 dostal jsem krátký lístek od prof. Masaryka, abych k němu přišel do bytu do Thunovské ulice na Malé Straně.

Bylo to mé první osobní setkání s Masarykem. Chodíval jsem tehdy jako gymnazijní student na všechny jeho přednášky a projevy veřejné v Praze. Nyní jsem byl poprvé s ním osobně.

Netušil jsem, oč jde. Čekal jsem chvíli v knihovně, pozoroval, uvažoval, v napětí očekával. A když prof. Masaryk vstoupil, slyšel jsem nejprve řadu věcí o sobě: zdali už jsem zcela zdrav ze svého úrazu při fotbalu, zdali nemám příliš mnoho těžkostí při vydělávání si peněz na studie, co mám v úmyslu dělat, a tak dále.

Rozmluva končila nabídkou: že mi prof. Masaryk přispěje, abych si při studiích snáze přivydělal trochu peněz.“¹⁰⁷

Masarykova osobnost Beneše přitahovala, jak sám později vzpomínal. Obdivoval ho, názorově měl ale proti němu i několik výhrad. Sám to vysvětluje slovy: „Povahou byl jsem málo citový, rozumářství, racionalismu, ba materialismu nakloněný, měl jsem navštěpován antiklerikální sebevýchovou odpor k náboženství, materiální poměry ve studiích hnaly mne k socialismu. Měl jsem příliš mnoho dispozic, které mne přímo vybízely, abych odporoval idejím a vlivu Masarykovu. Cítil jsem často instinktivní odpor k tomu, co někdy tvrdíval.“ Současně však přiznával, že pro jeho životní filozofii Masaryk vždycky mnoho znamenal: „jeho zaujetí pro pravdu, víra v pravdu a v konečný její triumf, jeho bezpečnost a klidnost, s jakou vždy šel za dobrem, jež musilo dříve nebo později zvítězit – to musí naučit hodnotit život jinak, nežli se obyčejně hodnotívá, to musí naučit být také optimistou a zvláštním individualistou, jenž hledá sice kritérium svého jednání ve svém vlastním svědomí, ale neuzavírá se tím vnější společnosti. Masarykův optimism a idealism žene k práci, k radosti ze

¹⁰⁵ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 18.

¹⁰⁶ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 23.

¹⁰⁷ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 23 – 24.

života, a přitom k vážnému chápání jeho, k touze po něčem větším, vyšším, lepším.“ Obě tyto hluboké reflexe i sebereflexe napsal Beneš sotva šestadvacitiletý.¹⁰⁸

Edvard Beneš se později také přihlásil k individualismu. Byl přesvědčen, že člověk jako lidské individuum je nejvyšší hodnotou v lidské společnosti. Novotný ve své knize zdůrazňuje, že Beneš je pro demokracii jako systém proto, že demokracie má podle něj své základy v individualistickém pojetí života. Z individualismu také můžeme odvodit další prvky Benešovy politiky, a to humanismus, jak jsme zmínili také demokracii, ale i jeho osobité pojmání vlastenectví.¹⁰⁹

Edvard Beneš dne 9. července 1904 odmaturoval. Z gymnázia si odnášel znalost současných duchovních proudů v celé Evropě a také zvyk neúměrné pracovitosti. Opouštěl gymnázium se znalostí několika světových jazyků, takže se mohl pouštět do literárních překladů. Navíc měl Beneš při odchodu z gymnázia již jasnou představu o své budoucnosti – chtěl vystudovat románskou, germánskou a slovanskou filologii, získat aprobaci středoškolského profesora, stát se vysokoškolským učitelem a stejně jako T. G. Masaryk vstoupit do politiky.¹¹⁰

E. Beneš po gymnáziu nastoupil na filozofickou fakultu pražské univerzity, kde se zapsal na románskou, německou a slovanskou filologii. Na univerzitě navštěvoval i filozofické přednášky T. G. Masaryka a dalších učitelů. Víc než filozofie Beneše zajímala její aplikace v psychologii a sociologii, v podstatě návod k řešení důležitých otázek praktického osobního i veřejného života, právě to, jak přednášky pojímal Masaryk.¹¹¹ K tomuto Novotný a Kufnerová uvádějí: „Masaryk na Beneše působil vědomě i bezděky, přitahoval ho i odpuzoval, plnil ho obdivem a současně ho pobuřoval. Beneš v protikladu k Masarykovi měl v tehdejší době blíže k materialismu, cítil odpor k náboženství, životní zkušenost z rodiště a nouze, kterou zažíval na studiích, to všechno ho názorově orientovalo směrem k socialismu.“¹¹² A dále pokračují: „Známo jest dosti, jak Masaryk mluví a jak i přednášel v posluchárnách. Úryvkovitým způsobem nadhazoval úžasnou spoustu problémů, často neudával luštění, často je sice řekl, ale vždy dával důraz na to, že je to mínění osobní, že se mýlí třeba, že my musíme myslit a jen myslit, a sami dělat závěry. Dával důraz na kritické chápání různých otázek. Tím odpor můj od dřívějšíka značně byl podporován. Hledal jsem v jeho vlastní metodě vyučovací důvody proti němu. Poslouchal jsem prof. Krejčího a užíval

¹⁰⁸ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 24 – 25.

¹⁰⁹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 145.

¹¹⁰ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 25.

¹¹¹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 26 - 27.

¹¹² Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 27.

co možno jeho argumentů proti Masarykovi, abych se v té samostatnosti myšlení vůči Masarykovi co nejvíce utvrdil a svému instinktivnímu odporu vyhověl. Hledal jsem argumenty proti jeho humanitě, jeho české otázce, jeho náboženskému stanovisku, hledal pomoci proti němu v ortodoxním socialismu. Jeho metoda vyučování v přednáškách, jeho mně nepochopitelné, ale imponující nedogmatářství, jeho výzvy, abychom myslili sami, jeho vybízení k duševní samostatnosti a ke kritičnosti mne tak pronikla, že všeho toho užil jsem na prvním místě proti tomu všemu, co nám pozitivního v přednáškách i ve svých knihách tvrdil. Když jsem přestal podléhati bezprostřednímu jeho vlivu ve škole, zdálo se mi, že jsem zcela od jeho filozofie svoboden. Zato ten criticism, ta touha po samostatnosti duševní mi zůstala a ještě vzrůstala.¹¹³

V srpnu roku 1905 Edvard Beneš odjel do Francie, kde začal studovat na Sorbonně. Zapsal se také na Svobodnou školu politických a sociálních věd. A roku 1907 si přidal ještě studium politických věd na univerzitě v Dijonu.

V době těchto studií se Beneš živil především překlady a dopisováním do časopisů.¹¹⁴ Od svého přítele Rudolfa Krystinka se dozvěděl, že jeho příspěvky v časopisech chválí sám Tomáš Garrigue Masaryk. Občas Beneš ve francouzských časopisech uveřejňoval i články o problémech českého národa, čímž začal Evropu seznamovat s českou otázkou už za svého studia.¹¹⁵

Edvard Beneš si Francii zamiloval i díky tomu, že se zde seznámil se svou budoucí ženou Hanou. Vztah mezi Edvardem a Hanou se začal vyvíjet především z podnětu Hany a už v květnu 1906 se spolu zasnoubili. Manželství ale uzavřeli až po více než třech letech, když Beneš dokončil studia.¹¹⁶

Roku 1906 odjel E. Beneš do Londýna z pověření redakce Práva lidu, aby o Londýně napsal několik článků. Zatímco Paříž a celou Francii si zamiloval, Londýn ho naplnil zklamáním.¹¹⁷ Beneš to popisuje slovy: „... nádherná Paříž vás povznáší – po procházce Londýnem cítíte hnus nad takovým životem, lítost a bolest nad těmi ubohými bytostmi mění se v odpor, jste disgustováni, roztrpčeni...“¹¹⁸

V Londýně se Beneš ubytoval v jeho chudší části a strávil zde asi čtyři měsíce. V té době Beneše velmi zaujal vztah Angličanů k náboženství.¹¹⁹ Novotný to komentuje slovy:

¹¹³ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 28.

¹¹⁴ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 29 – 31.

¹¹⁵ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 32 – 33.

¹¹⁶ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 34 – 36.

¹¹⁷ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 38.

¹¹⁸ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 38.

¹¹⁹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 38 – 39.

„Přemýšlivého ateistu Beneše tenkrát mimořádně zaujal vztah prostých lidí k náboženství, natolik odlišný od toho, co znal z domova, a proto nabyl dojmu, že anglické protestantství má pro lidi větší význam než katolictví v Rakousku-Uhersku zejména „silou náboženského citění a uvědomělého náboženského žití i u průměrného Angličana.“¹²⁰

V říjnu roku 1907 odjel Beneš do Berlína, kde chtěl strávit celý rok. Pobyt v Berlíně přerušil jen návratem do Francie, aby na univerzitě v Dijonu složil zkoušky, důležité pro získání tamního doktorátu práv.¹²¹ Novotný píše o Německu toto: „Rozdíl v politickém ovzduší mezi Francií a Anglií na jedné straně a vilémovským Německem na straně druhé pocítil ihned na hranicích, kde mu německá policie všechny knihy prohrabala, některé zabavila, a co ho nejvíce znepokojilo, odebrala mu i český rukopis jeho doktorské disertace, kterou měl v úmyslu co nejdříve přeložit do francouzštiny. V Berlíně pak jeho potíže pokračovaly, neboť ho úřady požádaly, aby svou práci z cenzurních důvodů přeložil do němčiny. On to však pokládal za naprostou ztrátu času, a proto tento úřední požadavek odmítl. Nakonec však přece jen měl štěstí: Vrátili mu nejenom rukopis, ale i část zabavených knih.“¹²²

V Německu se E. Beneš zapsal na berlínské univerzitě, a to spíše z formálních důvodů, aby mohl pozorovat tamní studentský život a německé akademické prostředí. I v Německu se Beneš živil psaním článků, které ale už neposílal jen do Prahy, ale i do několika francouzských časopisů.¹²³

Benešovy dojmy z tehdejšího Německa byly spíše negativní, jak uvádějí Novotný a Kufnerová: „Odpuzoval ho „stádní charakter německého lidu“, děsil duch militarismu, a přímo bolestně se ho dotýkalo „zmechanizování všeho veřejného života pod vlivem pruské disciplíny, atmosféra nesvobody a všude cítěný vliv a rozhodování kasty vojenské, aristokratů a úředníků“, jak se později vyjádřil ve svých válečných pamětech z roku 1927. „Věci ty mne zarážely a dráždily zároveň, nutily mne myslet na politickou budoucnost Německa, srovnávat pečlivě s tím, co jsem viděl v Anglii a Francii, a zabývat se otázkami války.“¹²⁴

Díky svým pobytům v zahraničí se Beneš zdokonalil ve francouzštině, angličtině a němčině, nově se naučil rusky a italsky. Získal doktorát práv na univerzitě v Dijonu a v září

¹²⁰ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 39.

¹²¹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 40.

¹²² Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 40.

¹²³ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 40 – 41.

¹²⁴ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 41.

roku 1908 se vrátil do Prahy. V červu téhož roku pak v Praze získal druhý doktorát, a to z filozofie.¹²⁵

Po návratu do Prahy začal Beneš pracovat jako učitel na Československé obchodní akademii a v prosinci roku 1909 se konečně oženil.¹²⁶

Na podzim roku 1908 se Edvard Beneš setkal i s T. G. Masarykem. Masaryk tehdy Beneše vybídl, aby se připravoval k habilitaci z filozofie a sociologie a slíbil mu svou podporu.¹²⁷

Beneš nezůstal úplně mimo politiku, naopak vstoupil do Masarykovy České strany pokrokové, běžně nazývané realistické. Ve straně pracoval především s mládeží, pro kterou pořádal besedy a přednášky.¹²⁸

Edvard Beneš začal také přednášet sociologii na filozofické fakultě pražské univerzity. Tam vznikla z iniciativy Masarykovy dcery Alice tzv. sociologická sekce, kde začal pedagogicky působit právě Beneš.¹²⁹

Během konečné fáze vysokoškolského studia Beneš názorově dozrál. Četl Masaryka a jeho myšlenky se mu zdály čím dál bližší. E. Beneš se cvičil v realismu, hledal kritérium pravdy a morálky a našel je ve vlastním svědomí a rozumu. Dospěl i k uznání nějaké vyšší síly, ale nenazval ji Bohem, ale osudem či prozřetelností.¹³⁰

Po sarajevském atentátu se Beneš rozhodl, že skončil čas jeho politické přípravy a že je načase se politicky zapojit. Netušil ale kolik sil ho bude stát boj za československý stát.¹³¹ Své rozhodnutí popisuje slovy: „A tak, když vypukla válka,“ vzpomínal později, „bylo mi politicky celkem zjevno, co znamená, a mravně jasno, co mohu, mám a musím dělat.“¹³²

Beneš dospěl k názoru, že přišel čas, v kterém habsburská monarchie stojí před dilematem, které pro ni znamená buď konec v prohrané válce anebo konec v sociálním rozvratu a sociálně-politické revoluci po válce. A rozhodl se přispět k pádu této přežitě monarchie.¹³³

Kufnerová a Novotný uvádějí: „Benešův postoj k politice není nepodobný umělcovu pojmání tvůrčího úsilí. Je nadán stejnou vášní pro pravdu, která je duševním majetkem

¹²⁵ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 42 – 43.

¹²⁶ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 43.

¹²⁷ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 44.

¹²⁸ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 44 – 45.

¹²⁹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 45.

¹³⁰ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 46.

¹³¹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 46.

¹³² Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 47.

¹³³ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 47 – 48.

skutečného umělce.¹³⁴ V Benešově pojetí „politika má být vědou a uměním, spočívajícím vždy na určité filozofii a morálce, na určitém filozofickém a mravním pojetí celého života individuálního i společenského“¹³⁵

Začátek svého politického úsilí Beneš popisuje takto: „Začátkem září jsem se rozhodl vstoupit do redakce Času a spolupracovat jako volontér. Zároveň jsem si umínil vyhledat prof. Masaryka a říci mu, co soudím o událostech. Byl jsem vrchovatě nespokojen s událostmi a s poměry doma. A cítil jsem, že i my tak dále zůstat nemůžeme, že to, co se děje v tisku, že ta zvláštní pasivita naší politiky, je nemožná: Musí se něco dělat.“¹³⁶ Rozhovor Beneše s Masarykem skončil tím, že mu Masaryk naznačil, že už pracuje, a že tedy budou pracovat společně.

Kolem redakce Času se vytvořil kroužek, jehož členové se scházeli, aby si promluvili o současné situaci. Časem se začali více bavit o možném výsledku války, o cílech jejich politiky a o tom, co budou dělat. Tím vznikl tajný politický výbor, nazývaný Maffie, v němž se časem soustředila řada známých politiků a který bojoval proti Rakousku.¹³⁷

Beneš navazoval nová odbojová spojení a zapojoval do práce další lidi, získával noviny ze zahraničí. T. G. Masaryk Beneše pověřil řízením odbojové práce v době své nepřítomnosti. Beneš se staral hlavně o spojení s cizinou.¹³⁸ Beneš to popsal takto: „Vyráběl jsem si korespondenční lístky tím, že jsem je rozpůloval, mezi obě polovice vkládal šifrovanou zprávu, pak je spojoval a u kniháře, nejčastěji v tiskárně Janáčkově v Palackého ulici v Praze II, přiváděl do bezvadného stavu, aby nevzbuzovaly podezření cenzury. Jindy jsem totéž učinil s knihami, které byly nejčastějším prostředkem spojení.“¹³⁹

Kolem E. Beneše se v létě roku 1915 začala stahovat černá mračna. Maffie a její představitelé se ocitli ve středu pozornosti rakouských úřadů. Někteří členové byli dokonce zatčeni. Beneš si proto začal uvědomovat, že stejný osud může potkat i jeho, a radši se rozhodl pro emigraci. To ale neznamenalo konec jeho odboje, naopak měl v plánu v odboji pokračovat i v zahraničí. Beneš tedy tajně přešel hranice, a to do Bavorska. Odtamtud se dostal do Švýcarska, kde se konečně mohl sejít s T. G. Masarykem. Tehdy Beneš Masaryka ujistil, že návrat do Rakouska by znamenal zatčení a kriminál.¹⁴⁰ Masaryk tedy rozhodl: „Já

¹³⁴ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 143.

¹³⁵ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 144.

¹³⁶ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 48.

¹³⁷ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 48 – 49.

¹³⁸ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 49 – 51.

¹³⁹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 51.

¹⁴⁰ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 54.

půjdu a usadím se nastálo v Londýně, vy zůstanete v Paříži, dr. Sychrava bude pokračovat ve Švýcarsku.“¹⁴¹

Edvard Beneš tedy zahájil propagaci protirakouského odboje ve Francii. Nebylo to, ale vůbec jednoduché. Beneš začínal téměř z ničeho. Známi z jeho dřívějších pobytů ve Francii totiž buď na Beneše již zapomněli, nebo se vytratili. Proto musel Beneš začít vytvářet nové kontakty a nová přátelství. Získání přátelé pak českou věc sami rozšiřovali a navíc zvětšovali okruh Benešových známých. Celá věc byla ale přesto velmi složitá, protože o Čechách a jejich problémech či požadavcích se před rokem 1914 vědělo jen málo, o Slovácích se nevědělo v zahraničí vůbec.¹⁴²

Protirakouská kampaň ve Francii se začala lépe rozbíhat i díky astronomu Milanu Rastislavu Štefánkovi, který se v prosinci 1915 připojil k odboji. Štefánek byl Slovák, přesvědčený Čechoslovák. Kvůli svému zdravotnímu stavu Štefánek již nemohl pracovat ve válce jako pilot, proto se alespoň zapojil do propagační práce. Celé věci velmi prospěl především svými širokými společenskými styky, díky nimž se československá věc dostávala do tisku i k významným politickým činitelům.¹⁴³

Protirakouský odboj se v únoru 1916 sjednotil pod Československou národní radu, což byl ústřední politický orgán zahraničního odboje. Generálním sekretářem této rady se stal Edvard Beneš. Ten měl na starost propagační, organizační i diplomatickou činnost v Paříži, hlavním centru odbojové akce. Tomáš Garrigue Masaryk zatím působil v Londýně a M. R. Štefánek cestoval po zemích Spojenců a napomáhal ke sjednocení aktivit československého zahraničního odboje pod Masarykovým vedením.¹⁴⁴

Beneš po nástupu do funkce generálního sekretáře Československé národní rady považoval za hlavní úkol vytvoření československé armády. Ta měla být formována z českých a slovenských válečných zajatců, často přeběhlých na stranu Spojenců, a z krajanů, žijících v zemích Dohodových mocností. Právě tato armáda pak přispěla k diplomatickému uznání československého státu.¹⁴⁵

Hlavně Edvard Beneš se zasloužil o to, že se československý odboj přeměnil na respektovanou diplomaticko-vojenskou kampaň s velkými politickými cíli.¹⁴⁶

Beneš samozřejmě nepracoval samostatně, ale ve všem spolupracoval s T. G. Masarykem. Proto občas přijížděl do Londýna, aby se spolu mohli poradit. Při jedné z návštěv Masaryk

¹⁴¹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 55.

¹⁴² Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 55 – 56.

¹⁴³ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 56.

¹⁴⁴ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 58 – 59.

¹⁴⁵ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 59.

¹⁴⁶ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 59.

charakterizoval jejich vzájemný vztah jako přátelství.¹⁴⁷ Beneš tuto situaci později popisuje takto: „Byl jsem až dosud k Masarykovi v poměru nejprve bývalého žáka, pak straníka a konečně hodně mladšího univerzitního kolegy. Byl jsem si vědom už od let, že jsem mu názorově a citově daleko blíže nežli mnozí z jeho bezprostředního politického okolí. Z mého temperamentu vycházelo, že jsem toho zjevně jemu, jako ostatně ani jiným, nikdy příliš nedával najevo. Cit je něco, co charakterizuje individualitu člověka; je mi něčím tak velikým, drahým, vznešeným, že mám snad až přehnaný strach, abych ho neprofanoval projevem ne dost vhodným. Měl jsem tehdy vnitřní, krásný pocit, že mně Masaryk porozuměl. Vykládal mi totiž o své představě přátelství, proč tomu a onomu nemůže napsat dopis jako příteli, proč my jsme se stali a zůstaneme nejen spolupracovníky, nýbrž vždy také přáteli, přestože je mezi námi věkem rozdíl jedné generace.“¹⁴⁸

Díky Benešovu úsilí byla Československá národní rada uznána Francií, Itálií a Velkou Británií jako základ budoucí vlády československého státu. Dne 14. října 1918 proto Beneš v Paříži oznámil sestavení tříčlenné československé prozatímní vlády ve složení – T. G. Masaryk jako prezident prozatímní vlády, předseda ministerské rady a ministr financí, E. Beneš jako ministr zahraničních věcí a ministr vnitra a M. R. Štefánik jako ministr války. Do několika dnů byla tato vláda uznána všemi hlavními spojeneckými státy. Samostatný československý stát pak vznikl dne 28. října 1918 vyhlášením v Praze. Tento akt znamenal pro Beneše i další politiky konec jejich zahraničního boje a možnost návratu domů.¹⁴⁹

Beneš se ale hned vrátit do vlasti nemohl, nejprve se musel postarat o mezinárodní smluvní zajištění Československa. Již několik dní po skončení války se začaly objevovat první poválečné obtíže a spory o podmínky míru, které naznačovaly, že boj o mír nebude lehčí nežli boj o vojenské vítězství. Proto se Beneš opět vrhl do práce a začal se připravovat na mírovou konferenci, která byla zahájena v Paříži 18. ledna 1919.¹⁵⁰

Hlavní postavou zastupující nový československý stát na této konferenci nebyl samozřejmě nikdo jiný než Edvard Beneš. Na tuto situaci byl Beneš velmi dobře připraven. Když se mírová konference obrátila na delegace jednotlivých národů, aby jí napsali svá přání, Beneš měl již vše připravené, takže hned druhý den předložil vše, co bylo požadováno. Dokumenty nesly tyto názvy: Čechoslováci, jejich dějiny a civilizace, jejich boj a jejich dílo,

¹⁴⁷ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 60.

¹⁴⁸ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 60.

¹⁴⁹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 64.

¹⁵⁰ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 64 – 66.

jejich úloha ve světě; Územní požadavky Československé republiky; Problém Těšínského Slezska; Slovensko – požadované území; Problém Rusínů v Uhrách; Lužičtí Srbové.¹⁵¹

Edvard Beneš zaznamenal na mírové konferenci hned několik úspěchů. Například díky němu byla uznána demarkační čára mezi Slovenskem a Maďarskem, která byla velmi výhodná pro Československo, zachránil klíčovou část Těšínska, na které si dělalo nároky Polsko atd.¹⁵²

Beneš se po konferenci mohl konečně vrátit do Prahy. Dne 24. září 1919 byl Beneš při svém příjezdu nadšeně vítán prý ještě velkolepěji než při svém příjezdu prezident Masaryk.¹⁵³

Přestože byl Beneš při návratu do vlasti přivítán davy, netrvalo dlouho a lidé ho začali kritizovat. Kritiky šly především z řad politických činitelů. Kritizování Beneše Masaryk komentoval slovy: „O Benešovi často myslím, že není snad případu takového nevděku vůči člověku, který pro republiku tolik udělal a dělá. Stal se terčem nekritického štvání proti politice takzvaného Hradu a proti mně.“¹⁵⁴

Přes veškerou kritiku se Beneš nevzdal práce a začal od základů vytvářet československou zahraniční politiku. Hlavní věcí bylo zajištění vnější bezpečnosti nového státu. Beneš začal politicky působit na dvou scénách – domácí a mezinárodní. Na domácí scéně byl spíše kritizován, ale na mezinárodní, především ve Společnosti národů, byl uznávaným politikem. Ministrem zahraničí byl Beneš až do svého zvolení prezidentem republiky v prosinci roku 1935.¹⁵⁵

Hlavní náplní jeho funkce bylo budovat zahraniční záruky vnější stability Československa prostřednictvím mezinárodních smluv a dohod. Jednou z těchto dohod je tzv. Malá dohoda, což byla vojensko-politická aliance Československa, Jugoslávie a Rumunska. Tato dohoda měla zajistit bezpečnost před Maďary. Bezpečnost před Německem měly Československu zajišťovat dvě smlouvy, a to československo-francouzská z roku 1924 a československo-sovětská z roku 1935.¹⁵⁶

Edvard Beneš se za své politické kariéry stal také premiérem. O tuto funkci zřejmě nestál, spíše ji pokládal ve svém budování československé zahraniční politiky za komplikaci.¹⁵⁷

Beneš také aktivně působil ve Společnosti národů, což byla organizace založená roku 1920. Již na jejím vzniku se Beneš aktivně podílel. Společnost národů Benešovi umožňovala

¹⁵¹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 67 – 68.

¹⁵² Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 69.

¹⁵³ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 71.

¹⁵⁴ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 73.

¹⁵⁵ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 76 – 77.

¹⁵⁶ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 77.

¹⁵⁷ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 78.

posilovat postavení Československa v mezinárodním kontextu a přispívat k upevňování míru. Tady si získal Beneš mezinárodní věhlas a obdiv.¹⁵⁸

Novotný a Kufnerová ve své knize zmiňují i vztah Beneše k Němcům a k Rusku. Uvádějí, že Beneš nebyl český nacionalista, který nenáviděl Němce jako národ, jak se o něm často píše. Beneš byl vlastenec, ale Němce a jejich kulturu vždy respektoval. Kritizoval pouze jejich militarismus a odmítal pangermánskou rozpínavost. Po první světové válce Německu a Rakousku pomohl. Československo patřilo k prvním státům, které poskytly Rakouské republice pomoc. Německo zase Beneš pomohl přivést do Společnosti národů. Jeho vztah k Německu se ale samozřejmě změnil s nástupem nacismu. Beneš byl vždy proti nacismu a s Hitlerem nikdy nevyjednával, dokonce se s ním ani nikdy nesešel.¹⁵⁹

Ke zločinům spáchaným nacistickým Německem se Beneš vyjádřil takto: „Přiznávám, že nevěřím v myšlenku převýchovy Němců. Až budou Němci poraženi, budou sami sebe velmi litovat a nikdo z nich asi nebude chtít jít hned zas do války, avšak myšlenka rasové svrchovanosti je v každém Němci tak hluboko zakořeněna, že se bude musit narodit a zemřít několik generací, než se podaří tento názor vyhladit...“¹⁶⁰

Co se týká Ruska po bolševické revoluci, brzo pochopil, že je pro Evropu hrozbou. Československo viděl jako kulturní most mezi intelektualistickým Západem a intuitivním a mystickým Východem. Beneš myslel, že syntézou obou, tedy Západu a Východu, vznikne moderní harmonický člověk. Právě tuto syntézu by podle něj měl hledat československý národ. V praktické politice Beneš chtěl vrátit revoluční bolševické Rusko zpět do Evropy. Bez Ruska podle něj mír není možný. Hrozbu viděl v tom, pokud komunistické Rusko zůstane stranou evropského mezinárodního dění.¹⁶¹

Jedním z největších politických úspěchů Beneše bylo, že si ho brzo po vzniku republiky Masaryk vybral za svého nástupce v čele státu. Mezi oběma muži byl úzký osobní vztah, který skončil až Masarykovou smrtí dne 14. září 1938.

Dne 14. prosince 1935 se T. G. Masaryk vzdal prezidentského úřadu. Ve svém abdikčním projevu také prohlásil, že by rád viděl jako svého nástupce Edvarda Beneše.

Edvard Beneš se dne 18. prosince 1935 stal prezidentem republiky tak, jak si to přál Masaryk. Beneš získal takový počet hlasů, jakého Masaryk při svých prezidentských volbách nikdy nedosáhl.¹⁶²

¹⁵⁸ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 79.

¹⁵⁹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 87.

¹⁶⁰ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 88.

¹⁶¹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 88 – 89.

¹⁶² Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 102 – 103.

Benešovo působení v prezidentském úřadě mělo jiné okolnosti než Masarykovo, a to okolnosti daleko nepříznivější. Benešovo Československo bylo obklopeno diktátorskými a autoritativními režimy, ale přesto zůstávalo ostrovem demokracie a svobody. Beneš se obával války, proto chtěl mít hlavně připravenou armádu. Armáda v roce 1938 dosáhla stavu, jaký předčil ozbrojené síly kteréhokoliv státu střední velikosti.¹⁶³

Zápas o existenci Československa, které bylo ohrožováno Německem, se rozběhl koncem roku 1937. Politická obrana Beneše způsobila, že se z této středoevropské záležitosti stal v průběhu roku 1938 základní světový problém.¹⁶⁴

Německo bylo od nástupu Adolfa Hitlera k moci rozhodnuto zničit Československo a zlikvidovat jeho obyvatelstvo. Důležitou úlohu v tomto záměru Německa hrála Sudetoněmecká strana, která byla podporována většinou sudetských Němců. Vůdce této strany byl Konrád Henlein. Německý nápor proti Československu se E. Benešovi podařilo několikrát odvrátit. Ale politika Francie a Velké Británie Benešovi vůbec nepomáhala. Tyto mocnosti se totiž snažily za každou cenu uspokojit požadavky Hitlera, čímž chtěli zabránit možnému vzniku války. Situace dospěla až k mnichovské konferenci, kde se setkali zástupci čtyř velmocí a rozhodli, že Československo musí podstoupit své pohraniční území Hitlerovi. Celá konference probíhala bez možnosti vyjádření názoru či požadavků Československa. Prezidentovi nezbývalo než se tomuto tragickému rozhodnutí podvolit. Beneš celou mnichovskou dohodu považoval za zradu Francie. Československo se ve dnech, kdy probíhala mnichovská konference, ocitlo v mezinárodní izolaci. Jedinou alternativou v případě odmítnutí mnichovského diktátu byla izolovaná válka proti mnohem silnějšimu Německu, které bylo navíc podporováno Maďarskem a Polskem. Obrana proti této přesile byla naprosto nereálná a porážka Československa by byla více než jistá.¹⁶⁵

Beneš své rozhodnutí zdůvodnil takto: „Bylo by ode mne lehkomyšlné, kdybych chtěl vésti národ na jatka v této chvíli v izolované válce, nechtějí nyní bojovat společně s námi a za lepších okolností; budou musit bojovat těžce a za nás, až my bojovat nebudeme moci. Dostanou všichni těžkou odplatu.“¹⁶⁶

Otázka, zda se Československo mělo bránit německé přesile, rozdělovala již tehdy veřejné mínění, přetrvávala za druhé světové války a je stále ožívována i v současnosti, kdy je někdy Beneš popisován jako zbabělec. Dle mého názoru Beneš nebyl zbabělcem, ale svým rozhodnutím ušetřil mnoho nevinných životů.

¹⁶³ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 103 – 104.

¹⁶⁴ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 104.

¹⁶⁵ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 104 – 106.

¹⁶⁶ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 107.

Touto problematikou se ve svých publikacích zabývají i další autoři, např. Josef Hanzal v knize Edvard Beneš nebo známější autor Ferdinand Peroutka v knize Byl Edvard Beneš vinen?¹⁶⁷

V důsledku mnichovského diktátu se Edvard Beneš téměř zhroutil. Vypadalo to, jako by už neměl sílu na další boj za záchranu Československa. Opak byl ale pravdou. Beneš se nikdy nevzdal. Brzo po podpisu mnichovské dohody nacisté našemu státu již začali diktovat své požadavky. Mimo jiné začali naléhat, aby se Beneš vzdal úřadu prezidenta republiky. Dne 5. října 1938 prezident E. Beneš oznámil svou abdikaci a ve svém projevu se rozloučil se spoluobčany. Původně chtěl Beneš v Československu zůstat, ale bylo více než jasné, že pokud zůstane, bude v Československu situace ještě horší, proto se rozhodl odjet. Dne 22. října 1938 tedy Beneš odjel do Londýna s vědomím, že tím obyvatelstvu Československa usnadní situaci.¹⁶⁸

Jak už bylo zmíněno Beneš se nevzdal a snažil se zrušit důsledky mnichovské dohody. V Mnichově Beneš spatřoval svou první velkou životní a politickou prohru, proto chtěl obnovit Československo v předmnichovských hranicích, což bylo hlavní náplní jeho práce v zahraničí. První u koho byl Beneš úspěšný, byla Velká Británie. Ta jako první ze zúčastněných velmocí odvolala své rozhodnutí v Mnichově.¹⁶⁹

Zprávy o okupaci Českých zemí nacistickým Německem a o vyhlášení samostatného Slovenska zastihly Beneše ve Spojených státech, kde v té době působil jako profesor na Chicagské univerzitě. Jakmile se tuto zprávu dozvěděl, okamžitě začal jednat. Poslal protestní telegramy prezidentovi USA F. D. Rooseveltovi, britskému ministerskému předsedovi N. Chamberlainovi, francouzskému premiérovi E. Daladierovi a M. M. Litvinovovi do SSSR a také generálnímu tajemníkovi Společnosti národů J. Avenolovi. Protestoval proti německé okupaci, kterou označil za veliký mezinárodní zločin, spáchaný na československém lidu. Tímto protestem v podstatě zahájil druhý zahraniční odboj. Benešova vedoucí úloha v počátcích nového zápasu za osvobození ale nebyla samozřejmá. Vyskytlo se hned několik osobností, které chtěly vést odboj. Nakonec ale opět vedoucí úloha připadla Edvardu Benešovi.¹⁷⁰

Beneš tedy začal jednat jak s Francií, tak s Británií. Nakonec byl ustanoven Československý národní výbor, který měl ale velmi omezené pravomoce. Tento výbor byl v listopadu a prosinci 1939 francouzskou a britskou vládou uznán za způsobilý zastupovat

¹⁶⁷ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 107.

¹⁶⁸ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 108 – 110.

¹⁶⁹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 112.

¹⁷⁰ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 116 – 117.

československý lid a zprostředkovat znovuvybudování československé armády. Dne 21. července 1940 byla Velkou Británií uznána prozatímní československá vláda. Exilová vláda byla plně uznána Velkou Británií a SSSR až o rok později.¹⁷¹

Dne 21. července 1940 také začalo tzv. dekretální období, tedy období, kdy byly vydávány tzv. dekrety, které měly suplovat ustanovení běžně vydávaná parlamentem. Toto dekretální období skončilo 27. října 1945, jelikož následujícího dne již zahájilo činnost Prozatímní Národní shromáždění Československé republiky. Dekrety jsou spojovány pouze se jménem E. Beneše, ale podmínkou dekretů bylo schválení i od dalších činitelů, nejen od Beneše. O dekretech tedy rozhodovala vláda jako celek. Dne 28. února 1946 byly všechny dekrety prohlášeny za zákony.¹⁷²

Nakonec Beneš dosáhl i odvolání mnichovské dohody západními mocnostmi. Velká Británie ji anulovala 5. srpna 1942. Francie zase 29. září 1942. Tímto západní mocnosti pokládaly dohodu za neplatnou a při konečné úpravě československých hranic na konci války nebudou na mnichovskou dohodu brát zřetel. V československo-francouzské deklaraci z 22. srpna 1944 pak obě vlády opět potvrdily, že považují mnichovské dohody i jejich následky za neplatné hned od jejich počátku. Po pádu fašistického režimu v Itálii i italská vláda 26. září 1944 vydala prohlášení o neplatnosti mnichovské dohody. Tato odvolání byla pro Beneše i Československo jedním z prvních velkých úspěchů v tomto boji.¹⁷³

Beneši bylo také hned jasné, že po válce se bude muset vyřešit otázka menšin, hlavně otázka sudetských Němců. Původně Beneš chtěl, aby zemi opustil větší počet Němců, než jaký byl na odstupovaném území a aby byli místo nich do země přivedeni lidé, kteří byli ohrožováni nacismem – především demokratičtí Němci, Židé a Češi. Tato Benešova koncepce byla ve hře až do léta roku 1940, kdy se Beneš rozhodl tento plán zrevidovat.¹⁷⁴

Nakonec se ale ke svému plánu Beneš vrátil. Přišel ale se dvěma variantami - maximální a minimální. Maximální varianta měla zachovat historické hranice při vystěhování všech Němců. Minimální varianta, kterou Beneš upřednostňoval, představovala zbavení se alespoň milionu Němců za každou cenu, tedy pokud možno se zachováním původních hranic, ale pokud by to nešlo jinak, pak i za cenu menších územních ústupků. Tak o problému sudetských Němců uvažoval na podzim roku 1941, v době, kdy Reinhard Heydrich

¹⁷¹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 118 – 119.

¹⁷² Kabátová, H.: Benešovy dekrety. Pardubice, Filip Trend Publishing 2002, s. 5.

¹⁷³ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 122.

¹⁷⁴ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 123 – 124.

v Protektorátu začal svou vražednou vyhlazovací mašinerii proti československému obyvatelstvu.¹⁷⁵

Heydrich po svém příjezdu do Prahy rozpoutal brutální protičeský teror, který u Čechů stále více umocňoval jejich nenávist vůči Němcům. Nenávist se stupňovala i díky období heydrichiády a po vyvraždění a vyhlazení Lidic a Ležáků. I kvůli těmto skutečnostem zaujal Beneš k otázce sudetských Němců nekompromisní postoj. Pro pozdější tzv. integrální odsun sudetoněmeckého obyvatelstva se mu již v letech 1942 – 1943 podařilo získat souhlas velmocí.¹⁷⁶

Edvard Beneš nebyl kritizován jen po vzniku tzv. první republiky, ale i v období Protektorátu Čechy a Morava, kdy jej hanili lidé, kteří patřili k nacistům. Touto kritikou a nadávkami chtěli dosáhnout zmenšení vlivu Edvarda Beneše, ale to se jim nepodařilo.¹⁷⁷

Beneš byl také kritizován kvůli smlouvě, kterou v prosinci roku 1943 uzavřel se Sovětským svazem. Je napadán, že svou vstřícností vůči Stalinovi přispěl k tomu, že se Československo později stalo sovětským satelitem a že se Československá republika na dlouhou dobu stala státem, ovládaným komunisty. Beneš ale neměl v úmyslu zapojit se do sovětského bloku, touto smlouvou chtěl pouze navázat na britsko-sovětskou spojeneckou smlouvu z roku 1942. Navíc si byl vědom, že Sovětský svaz bude po válce jedním z garantů nového uspořádání v Evropě a ve světě a že bude mít rozhodující mocenskou převahu, proto chtěl podepsat smlouvu i se Sovětským svazem a už se nespolehat jen na Británii a Francii, které ho při Mnichovu zradili. Doufal, že Sovětský svaz a západní mocnosti spolu konečně začnou spolupracovat a že se díky tomu zamezí dalším válečným konfliktům. Toto přání se mu ale bohužel úplně nesplnilo a svět se po válce dostal do dalšího téměř válečného konfliktu, a to do studené války. Souboj západu se SSSR pak vedl mimo jiné i ke komunistickému převratu v únoru 1948.¹⁷⁸

Druhá světová válka byla v Evropě ukončena 8. května 1945 a ve světě skončila 2. září 1945. Území bývalého Československa bylo osvobozeno především Sovětskými jednotkami, což později ovlivnilo sympatie obyvatelstva k Rusku i ke komunistické straně. Avšak prozatím bylo Československo obnoveno jako samostatný demokratický stát.¹⁷⁹

Po skončení války došlo k odsunu sudetských Němců z Československa. Odsunuti byli především pro svůj podíl na rozbití Československa, ale také protože představovali stálý zdroj

¹⁷⁵ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 128.

¹⁷⁶ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 128 – 129.

¹⁷⁷ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 132.

¹⁷⁸ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 133 – 135.

¹⁷⁹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 138 – 139.

neklidu. Beneš si uvědomoval, že situace sudetských Němců po válce by pro ně u nás vůbec nebyla jednoduchá, možná i proto se rozhodl pro odsun. Avšak odsun se poněkud zvrtil a v jeho první fázi došlo i k porušování základních lidských práv. Beneš toto jednání československých obyvatel odsuzoval, ale jinak žádným způsobem nezasáhl. Jistě bylo těžké přesvědčit obyvatelstvo, aby odsun proběhl klidně, když právě sudetským Němcům byla přičítána velká vina na rozpadu Československa i na vzniku války. Sudetští Němci ale nebyli jediným problémem poválečného Československa. Další problém představovali komunisté.¹⁸⁰

Již od roku 1945 byli komunisté v Československu schopni bez větších potíží uskutečnit převrat. Proč tedy tak dlouho čekali? Odpovědí je tzv. stalinismus v Rusku. Podstatou stalinismu bylo nazývat komunisty ne komunisty, ale bojovníky za svobodu. V Rusku si všimli, že většina lidí věří v demokracii a proto přejmenovali komunisty na demokraty.¹⁸¹

Významný novinář F. Peroutka k tomuto uvádí: „Stalinismus, který směřuje ke komunistické diktatuře tím způsobem, že dává pěkná jména ošklivým věcem, musil chtít nechtě povolit také jistou lhůtu Československu, aby neprozradil svou hru příliš brzo.“¹⁸²

V létě roku 1947 chtěla československá vláda přistoupit k Marshallovu plánu, což se Moskvě nelíbilo. Proto byl K. Gottwald, tehdejší ministerský předseda, pozván do Moskvy, kde mu bylo jasně naznačeno, že k Marshallovu plánu Československo nesmí přistoupit. Vláda tedy byla nucena odvolat své rozhodnutí, což celému světu naznačilo, že Československo již není svobodným státem. Tato skutečnost, ale také ukázala Stalinovi, že Československo není jeho spolehlivým partnerem a že nechce být členem východního bloku, naopak chce politickou nezávislost. Proto Moskva došla k závěru, že naší zemi musí být dána nová vláda, která bude podporovat vliv Sovětského svazu v Československu.¹⁸³

Komunisté v Československu se tedy začali připravovat k převzetí moci. A to především tak, že na všech důležitých postech ve státě nahrazovali nekomunisty právě komunisty. Na to reagovali demokraté usnesením vlády, že tento proces má být zastaven. Nicméně ministerský předseda odmítl vykonat vlastní usnesení, čímž začalo porušování pravidel parlamentní demokracie v Československu. Za této situace se demokratičtí ministři dopustili chyby a podali prezidentovi republiky svou demisi na protest proti tomu, že

¹⁸⁰ Hanzal, J.: Edvard Beneš. Praha, Mladá fronta 1994, s. 38 – 39.

¹⁸¹ Peroutka, F.: Byl Edvard Beneš vinen?. Praha, H&H 1993, s. 17 – 18.

¹⁸² Peroutka, F.: Byl Edvard Beneš vinen?. Praha, H&H 1993, s. 18.

¹⁸³ Peroutka, F.: Byl Edvard Beneš vinen?. Praha, H&H 1993, s. 18.

ministerský předseda odmítá splnit vládní usnesení. Prezident údajně slíbil těmto ministrům, že demisi nepřijme a že donutí komunisty, aby s nimi opět jednali.¹⁸⁴

Můžeme se jen domýšlet, proč prezident tento slib nesplnil a demisi nakonec 25. února 1948 přijal a jmenoval novou vládu tak, jak ji navrhli komunisté. Možným důvodem mohl být jeho zdravotní stav, prezident byl totiž v této době vážně nemocný a nemoc mu prý oslabovala jeho vůli. Jeho stav se zhoršoval s každou špatnou zprávou. Potřeboval klid, ten se mu ale nedostával. Možná právě pro touhu po klidu, demisi přijal. Navíc byl prý na E. Beneše vyvíjen velký možná i fyzický nátlak. Existuje ale i další vysvětlení. V případě, že by demisi Beneš nepřijal, co by čekalo jeho tak těžko vybudovaný stát? Rusko bylo určitě připraveno, pokud by bylo třeba, překročit hranice a vojensky zasáhnout. V době podání demise již všechna vojenská síla státu podléhala komunistům.¹⁸⁵

Toto Hanzal komentuje slovy: „Podle svědectví Jaromíra Smutného, přednosta prezidentské kanceláře, vydal Beneš 23. února příkaz ministru národní obrany Ludvíku Svobodovi uvést do pohotovosti jednotky podléhající prezidentovi, aby hájily demokracii a ústavu. Svoboda to však neprovedl (sám se v roce 1969 vyjádřil, že se řídil rozkazy Klementa Gottwalda).“¹⁸⁶

Na pomoc ze zahraničí se také spoléhat nedalo. Benešovi tedy nezbývalo nic jiného než udělat vše, co komunisté požadovali. I kdyby se Edvard Beneš rozhodl jinak, konečný výsledek by byl pravděpodobně stejný, Československo by padlo do rukou Sovětskému svazu.¹⁸⁷

V důsledku těchto událostí se ukázalo, že se E. Beneš nemohl spolehnout na Západ ani na Východ, nejdříve jej zradili Francie a Velká Británie, později komunistické Rusko.

Dne 27. února Edvard Beneš opustil Pražský hrad a odjel do Sezimova Ústí. Jeho zdravotní stav se po únorových událostech ještě zhoršil a dne 3. září 1948 Edvard Beneš zemřel.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Peroutka, F.: Byl Edvard Beneš vinen?. Praha, H&H 1993, s. 19 – 21.

¹⁸⁵ Peroutka, F.: Byl Edvard Beneš vinen?. Praha, H&H 1993, s. 21 – 22.

¹⁸⁶ Hanzal, J.: Edvard Beneš. Praha, Mladá fronta 1994, s. 44.

¹⁸⁷ Peroutka, F.: Byl Edvard Beneš vinen?. Praha, H&H 1993, s. 22.

¹⁸⁸ Hanzal, J.: Edvard Beneš. Praha, Mladá fronta 1994, s. 44 – 45.

5 Politika, demokracie a humanita u T. G. Masaryka a E. Beneše – pokus o srovnání

V této kapitole se tedy pokusím o srovnání chápání politiky a demokracie dvou mužů velmi důležitých v našich dějinách, a to Tomáše Garrigue Masaryka a Edvarda Beneše.

Domnívám se, že pro utváření jejich názorů byla důležitá i jejich osobnost, proto bych toto srovnání začala porovnáním povahových rysů těchto dvou prezidentů.

Tomáš Garrigue Masaryk byl především zastáncem pravdy. Věřil, že právě pravda má vždy zvítězit, což ho mnohdy vedlo k bojům, do kterých by se jinak zapojovat nemusel. Máme na mysli například hilsneriádu či spory o Rukopisy. Pokud by za každou cenu nepožadoval vítězství pravdy, mohl si Masaryk ušetřit velkou dávku nenávisti vůči své osobě. Ale to by nebyl on, pokud by nebojoval za to, v co věřil.

I Československo vzniklo hlavně díky jeho cílevědomosti a ctížádosti, kdy se T. G. Masaryk neváhal vydat na dlouhou cestu plnou politického boje o samostatnost a vůbec vznik Československa. Samozřejmě v tomto boji nebyl sám, velmi mu byl nápomocen i již zmíněný Edvard Beneš. Touto ctížádostí, trpělivostí a cílevědomostí si byli velmi podobní. Ani Edvard Beneš ani T. G. Masaryk se nezalekli žádného problému a vždy bojovali ze všech sil za nezávislost Československa.

I když se jim velmi často dostávalo spíše kritiky než vděčnosti, oba bojovali dál za věci, kterým věřili. Masaryk byl například kritizován kvůli hilsneriádě, ale přesto nepřestal bojovat za obnovení procesu.

Ještě více než Masaryk byl za svého života i po své smrti kritizován E. Beneš. Především kvůli událostem z roku 1938 a 1948, ale ani Beneš se nevzdával a za projevenou kritiku a nenávist obyvatelstva se mu oplácel dalšími boji za samostatnost Československa. Oba totiž věřili, že každý člověk má na světě nějaké poslání. Jejich posláním byl život plný boje a obětí za jiné.

Masaryk i Beneš byli také velmi pracovití, zejména o Benešovi se tvrdilo, že spával jen několik hodin denně a na celý zbytek dne měl naplánovanou nějakou činnost. Stejně jako Masaryk i Edvard Beneš hodně četl. Dokonce se o něm říkalo, že již po jednom přečtení knihy mohl zopakovat její obsah, z čehož se dá soudit, že měl i fenomenální paměť. Tyto schopnosti mu určitě velmi pomáhaly při jeho diplomatické a politické činnosti.

Dalším společným rysem těchto dvou prezidentů byl jejich postoj k pasivní politice, oba ji totiž kritizovali a naopak upřednostňovali politiku aktivní. I proto při první příležitosti začali aktivně bojovat proti Habsburské monarchii.

Oba se také zastávali těch, na kterých byla páchána křivda. Proto chránili menšiny a v žádném případě je nemůžeme nařknout z nezájmu o osudy jiných lidí nebo z rasismu.

Takových společných rysů jejich povahy bychom jistě našli mnoho, protože si oba byli blízcí svými ideály i cíli. Ale najdou se i rozdíly v osobnostech T. G. Masaryka a E. Beneše.

Tomáš Garrigue Masaryk byl vždy považován za přátelského, společenského, otevřeného člověka. Naproti tomu E. Beneš byl často kritizován za svou uzavřenost, především za skutečnost, že málo projevoval své city. Beneš byl ale podle mého soudu také velmi citový člověk, jen veškeré emoce velmi dobře ukrýval uvnitř a neprojevoval je navenek.

Sám Tomáš Garrigue Masaryk možná také nebyl tak společenský, jak se o něm tvrdilo. Prý měl problémy s navazováním nových kontaktů, což v jeho prezidentské funkci byla celkem častá záležitost. Před neznámými lidmi měl totiž ostych. Nejraději prý seděl někde v koutku s knihou v ruce, než se seznamoval s lidmi.

Tak jako je hlavním rysem Masarykovy povahy jeho touha po pravdě, u Beneše je nejvýraznějším rysem jeho osobnosti optimismus. Novotný o Benešově optimismu píše toto: „nedílnou součástí Benešova světového názoru je „filozofický optimism, věřící, že tento svět, není-li ze všech světů možných nejlepší, může se jím státi uvědoměním si hodnoty lidství a jejím uplatněním v životě soukromém, národním, světovém“¹⁸⁹ Možná právě díky svému optimismu se nikdy nevzdával a bojoval dál za své cíle, protože věřil v příznivý výsledek.

Ale dost už o povahových rysech Masaryka a Beneše, nyní se zastavíme u jejich názorů na náboženství. T. G. Masaryk byl vychováván ke katolické víře, ale postupem času se od katolické víry odklonil či spíše dospěl k její určité kritice. Stále věřil v Boha a v nutnost náboženství pro společnost, ale požadoval reformu katolictví. Beneš měl k náboženství poněkud jiný vztah, byl totiž ateistou. Nakonec ale možná i díky vlivu Masaryka také dospěl k názoru, že existuje nějaká vyšší síla. Tuto sílu ale nenazýval Bohem, spíše osudem či prozřetelností.

Hlavním cílem této kapitoly, ale je pokusit se srovnat politiku, demokracii a humanitu T. G. Masaryka a E. Beneše.

Jak Masaryk, tak Beneš zasvětili politice celý svůj život, zajímali se o ni již od svého mládí, oba obhajovali demokracii a domnívali se, že demokracie je nejvhodnějším typem vlády. Jak se tedy na demokracii dívají Masaryk a Beneš?

¹⁸⁹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 144.

Masaryk vidí demokracii jako politické uskutečňování lásky k bližnímu. Požaduje demokracii, která bude založena na lásce a úctě k bližnímu. „Demokracie není jen formou státní, není jen tím, co je napsáno v ústavách; demokracie je názor na život, spočívá v důvěře v lidi, v lidskost a v lidství“¹⁹⁰ Demokracie se tedy u Masaryka těsně pojí s humanitou, kterou mimo jiné definuje jako vztah člověka k člověku ve smyslu soucitu, lásky k bližnímu, lidskosti. Podstatnou zásadou v demokracii je pro Masaryka rovnost, čímž se vylučuje vykořisťování. Nejdůležitější v demokracii je podle Masaryka všeobecné hlasovací právo, pomocí kterého se může každý občan podílet na rozhodování ve státě. Demokracie je také pro Masaryka zárukou míru, je zde totiž možnost veřejné kontroly a svobodné kritiky. Nemůže se tedy stát, že se někdo v demokratickém státě bude chovat absolutisticky a rozhodovat o všem sám. Všichni jsou vázáni zákony a podléhají kontrole parlamentu a kritice veřejného mínění.

Beneš svůj pozitivní postoj k demokracii vykládá takto: „jsem demokratem, poněvadž pokládám ideový, politický a sociální systém demokracie jako ucelený názor na život a na svět mravně a filozoficky za dosud nejlepší. Člověk, lidský tvor je mu absolutní hodnotou a mírou života a světa. Také proto pravé, vyspělé demokracii politické, sociální, hospodářské říkám demokracie humanitní.

Humanitní demokracie je systém, který zlepšování společnosti pokládá za možné především zlepšováním člověka jako lidského individua. Zdokonalování společnosti zlepšováním a změnou společenských institucí všeho druhu v duchu principů demokracie pokládá rovněž za naprosto podstatné a stejně důležité; nepřikládá však žádné instituci, žádnému sociálnímu zřízení absolutní hodnoty. Je to vždycky člověk, který všem institucím dává směr, charakter, ducha, funkce a cíl.“¹⁹¹

Z toho co o demokracii soudili Masaryk a Beneš se domnívám, že na demokracii měli stejný názor, oba v ní spatřovali nejlepší ucelený názor na život a na svět. A oba ji spojovali s humanitou, tedy hlavní úlohu v demokracii připisovali člověku, jako individuu.

I pojem humanity byl pro oba důležitý. Humanitě se ale spíše věnoval Masaryk. Zabýval se jí například ve svém díle *Ideály humanitní*.

Dalšímu srovnání máme podrobit politiku obou mužů. V politice měli oba jasný cíl – vznik samostatného nezávislého Československa a jeho udržení. Nevím, zda můžeme srovnávat zásluhu těchto prezidentů na vzniku Československa.

Oba a nejen oni se ale jistě velmi zasloužili o vznik našeho státu. Větší měrou je zásluha připisována Masarykovi, avšak podle mě nesprávně. Masaryk měl sice vedoucí úlohu

¹⁹⁰ Čapek, K.: *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha, Československý spisovatel 1969, s. 261.

¹⁹¹ Novotný, K. – Kufnerová, Z.: *Člověk Edvard Beneš*. Praha, Nakladatelství Dita 2006, s. 146.

v odboji, ale bez Beneše a jeho peněz na začátku odboje, by ani žádný odboj nemohl vzniknout. Navíc domnívám se, že Beneš pracoval mnohem více a tvrději, ale toto jsou jen spekulace. Nemůžeme přesně určit, kdo se nejvíce zasloužil o samostatné Československo. Avšak po událostech roku 1938 o Československo opět bojoval už jen osamocený Beneš a za své odhodlání sklízel opět jen kritiku, proto bychom si podle mě měli mnohem více vážit osobnosti Beneše. Jeho situace v politice totiž vůbec nebyla lehká oproti situaci Masaryka jako prezidenta.

Nemůžeme popřít, že i Masaryk neměl snadnou úlohu, tedy vybudovat a udržet Československý stát, ovšem měl jednu nespornou výhodu, vlastně hned několik výhod. Při jeho veškerém úsilí mu pomáhali schopní lidé, především Edvard Beneš, a navíc byl podporován, jak doma, tak i v zahraničí. Státu také v době prezidentování Masaryka nehrozilo žádné větší nebezpečí, natož pak válka, proto bylo období ve funkci prezidenta pro Edvarda Beneše mnohem těžší.

V úřadu prezidenta Beneše totiž potkaly hned dvě závažné události, a to události v roce 1938 a v roce 1948. V 30. letech začal Hitler zvětšovat svůj vliv a jeho cílem mimo jiné bylo rozšiřování jím ovládaných území, jedním z nich mělo být i Československo. To bylo nakonec obětováno západními velmocemi, které se domnívali, že když Hitlerovi ustoupí, nedojde k válce. V Mnichově se Anglie, Francie, Německo a Itálie dohodli, že část Československa, konkrétně pohraniční oblast má být podstoupena Hitlerovi. Beneš měl v této situaci pouze dvě možnosti, buď na návrh přistoupit a doufat, že Hitlerovi bude stačit pouze pohraničí nebo odmítnout a vystavit se tak téměř jistému ozbrojenému napadení ze strany Hitlera. Pokud by ovšem Beneš odmítl, bylo mu jasně řečeno, že s pomocí ze zahraničí počítat nemůže, tudíž by Československo zůstalo samo a muselo by bojovat proti mnohonásobně větší přesile. Válku s Hitlerem by samotné Československo těžko vyhrálo, proto na Mnichovskou dohodu 30. září 1938 Beneš nakonec přistoupil. Beneše zradili jeho spojenci, jak Francie, tak Anglie, zůstal sám, neschopný jakéhokoliv boje.

Ovšem to nebylo všechno. Hitlerovi totiž samozřejmě nestačilo pouhé pohraničí Československa. V březnu 1939 obsadil zbytek území Československa a vznikl Protektorát Čechy a Morava, který byl plně ovládan Třetí říší. Tím vyvstala Benešovi další práce, a to práce na opětovném vzniku Československé republiky. Boj to nebyl snadný, ale po druhé světové válce bylo Československo opět samostatné, ovšem tato samostatnost a nezávislost mu dlouho nevydržela.

V únoru roku 1948 totiž proběhl v Československu komunistický převrat a veškeré moci se chopila komunistická strana, podléhající příkazům Stalina. V tomto období byl již

Beneš těžce nemocen, proto se už nezmohl na nějaký větší odpor, i když měl v úmyslu opět bojovat za demokracii v Československu.

Ovšem jeho zdravotní stav se po únorových událostech ještě zhoršil a prezident Beneš dne 3. září 1948 zemřel. Tím skončila veškerá naděje lidí na návrat k demokracii. Komunistická éra v Československu skončila až sametovou revolucí v roce 1989.

Beneš měl tedy jistě horší podmínky pro uchování demokracie a nezávislosti Československa, proto se domnívám, že nelze úplně srovnávat politiku Masaryka a Beneše. Beneš zůstával ve svých bojích osamocen, bez podpory zahraničí, přesto se nevzdával a věřil ve své vítězství, vítězství demokracie. Proto si podle mého názoru zaslouží Beneš velké uznání, jelikož se již od roku 1914 až do roku 1948, tedy více než třicet let staral o to, aby vzniklo samostatné nezávislé demokratické Československo a hlavně, aby demokratickým zůstalo. Za celý svůj život si vlastně nedopřál chvíli klidu, ale neustále pracoval a bojoval, za to, čemu věřil.

Tuto kapitolu bych ukončila závěrem, že bez Beneše a Masaryka by Československá republika nebyla, proto jim obou patří uznání.

6 Pedagogické a didaktické využití názorů T. G. Masaryka a E. Beneše ve výuce občanské výchovy a společenských věd

Jak T. G. Masaryk, tak i Edvard Beneš podporovali vzdělávání mladých lidí a především věřili, že vzdělaní lidé budou lépe řídit a spravovat demokratický stát a že si snadněji udrží svobodu.

Beneš k tomu uvádí: „Svoji národní i osobní svobodu si udržíme jedině tím, jestliže každý z vás mladých bude se co nejvíce vzdělávat a co nejvíce pracovat. Jedině vzdělaní a vyspělí a tím také svobodní lidé mohou si svobodu opravdu zachovat.“¹⁹²

A kde jinde vychovávat mladé lidi, nežli především ve škole, která je k tomu určená. Škola má mimo jiné mladé lidi vést k demokracii a vychovávat z nich demokraticky smýšlející občany tohoto státu. K této výchově je hlavně určena občanská výchova a společenské vědy, kde jsou žáci seznamováni i s tím, co je to vůbec politika, demokracie a vštěpují se jim hlavní zásady a principy demokracie.

Především osobnosti Masaryka a Beneše jsou jim uváděny jako příklady demokraticky smýšlejících a jednajících lidí. Některé jejich názory mohou být využívány přímo ve výuce.

I jejich osobnosti by mohly být vykládány jako vzor pro dospívající žáky. Například jejich cílevědomost, ambicióznost i obětavost pro jiné jsou vlastnosti, které by si měli osvojit i žáci. Nebo jejich zaujetí v boji na straně těch, kterým se dělá nějaká křivda. Vždy stáli na straně slabších a utiskovaných a oba podporovali menšiny. Toto by také mohlo být pro studenty občanské výchovy a společenských věd příkladem správného jednání.

Především mladým lidem či dětem by totiž mělo být připomínáno, že všichni jsou si rovni, což je jedna ze základních tezí demokracie. Rovnost všech bez ohledu na jejich rasu, náboženství, pohlaví, věk atd. Všichni mají právo na život, stejně tak i právo na svůj názor a další práva, která jsou uvedena i v Listině základních práv a svobod, která je jedním ze základních zákonů, jimiž se řídí náš dnešní stát.

Stejně tak jejich pojetí demokracie, především zaměřené na člověka a založené na lásce a úctě k bližnímu, by mělo být příkladem pro studenty. Demokracie, ve které se bere ohled na menšiny a lidé se k sobě chovají s úctou, ctí svá práva a plní své povinnosti.

¹⁹² Beneš, E.: Edvard Beneš národu: z projevů presidenta republiky Dr. Edvarda Beneše v letech 1945 – 1946. Praha, Zemská rada osvětová 1946, s. 72.

Jak už bylo zmíněno to, co nejvíce ovlivňovalo povahu prezidenta Masaryka, byla jeho touha po pravdě. I toto by se dalo využít ve výuce a poukázat, že „lež má krátké nohy“ a že se má za každých okolností vždy bojovat za pravdu.

Další názor, který by mohl být využit, je názor obou mužů na politiku. Oba jsou zastánci aktivní politiky a oba se zasadili, aby v Československu začalo fungovat všeobecné hlasovací právo. Chtěli, aby se lidé zapojovali do řízení státu a vůbec do veřejného života a nenechávali vše na pár vybraných jedincích, ale aby každý měl možnost ovlivnit svůj život. Tedy stručně řečeno, kritizují pasivitu a vybízejí k aktivitě. Řekla bych, že můžeme říci, že vybízejí k aktivnímu životu. Ne jen tak životem proplout, ale skutečně ho prožít a využít všech možností, které nám nabízí. Znamé je heslo – užívej dne, jako by byl tvůj poslední. Domnívám se, že i toto heslo by se oběma mužům líbilo a souhlasili by s ním.

Zajímavým názorem Edvarda Beneše je ten, že společnost, ve které žijeme, se může zlepšit, a to především zdokonalováním člověka. Tuto myšlenku si můžeme vyložit jistě několika způsoby. Já osobně se domnívám, že zdokonalováním člověka má na mysli zdokonalování ve vědě. Beneš podle mě vyzývá lidstvo, aby se neustále vzdělávalo a učilo novým věcem, aby šlo jednoduše řečeno kupředu. Myslím, že lidé se opravdu učí po celý svůj život, ať už se učí praktické věci či se například čtením knih s různou tematikou dozvídají věci teoretické. Ovšem jsou i lidé, kteří se učit nechtějí, a o nějakém jejich zdokonalování tedy nemůžeme vůbec mluvit. Tito lidé, ale přicházejí o mnoho – především o možnost rozšířit si své obzory.

Stát by podle mého názoru měl zvýhodňovat právě ty, kteří mají snahu učit se novým věcem ale nezapomínat i na ostatní, které by se měl nějakým způsobem snažit přesvědčit, že vzdělání a učení novým věcem má nějaký účel. Dnes se mi například líbí, že i senioři mají možnosti se vzdělávat, a to dokonce i na vysokých školách. Mnoho z nich toho využívá, jelikož nechtějí zůstat pozadu za dnešním rychle se vyvíjejícím světem.

Tato Benešova myšlenka nás připravuje a orientuje spíše na budoucnost, ale neměli bychom zapomínat ani na minulost, ze které se toho můžeme mnoho naučit a především se poučit z chyb našich předků. Masaryk i Beneš zdůrazňovali potřebu znát naše, ale i světové dějiny. A právě i část dějin se odráží ve výuce občanské výchovy a společenských věd. Vím z vlastních zkušeností, že mnoho žáků a studentů považuje za zbytečné učit se historii, ale už jen kvůli seznámení se s několika opravdu zajímavými historickými osobnostmi a jejich myšlenkami to stojí za to. Vždyť si vzpomeňme například na Jana Amose Komenského, Jana Husa či Karla IV. nebo právě na T. G. Masaryka, E. Beneše a na mnoho dalších. Ti všichni by nám mohli sloužit jako vzor toho, jak bychom se měli chovat, ale také jako příklad čeho může

dosáhnout jen jeden člověk. Myslím, že na tyto osobnosti našich dějin můžeme být právem hrdí a byla by škoda, kdyby se na ně zapomínalo.

Tomáš Garrigue Masaryk i Edvard Beneš se nezajímali jen o obyvatele Československa, ale o celé lidstvo, proto byli příznivci mezinárodních organizací, například tehdejší Společnosti národů. I dnes bychom se neměli starat jen o sebe, ale mělo by nás zajímat i to, co se děje za hranicemi našeho státu. Jelikož události v zahraničí ovlivňují i náš život. Celý svět spěje ke globalizaci a téměř všechny státy se zapojují do mezinárodních organizací, kde řeší důležité nadnárodní otázky. Příkladem může být znečišťování životního prostředí. Tato problematika se nemůže řešit jen v rámci jednotlivých států, jelikož se týká všech a pouze opatření v několika státech nepomůže situaci zlepšit. Proto se většina států snaží společně najít nějaké globální řešení tohoto problému.

Mezinárodní organizace, ale neřeší pouze problémy diskutováním, ale také případným zásahem tam, kde je třeba. Mezinárodní organizace slouží totiž především k udržování míru, což byla i hlavní myšlenka Společnosti národů.

Dalším zajímavým názorem Beneše bylo, že vzdělání se musí dostat ke všem, aby nebylo možné, že by něčí schopnosti zůstaly nevyužity. Již od panování Marie Terezie u nás funguje povinná školní docházka, tudíž základní vědomosti jsou opravdu zprostředkovány všem, jejich rozvíjení, ale už záleží na každém jednotlivci.

Vzdělání je tedy, jak už bylo dokázáno podle Masaryka i Beneše velmi důležité. Beneš k tomu řekl: „Častěji jsem vám z Londýna opakoval svou víru, že Německo v této válce padnout musí stůj co stůj, neboť na násilí a na nevzdělanosti, na krutosti a barbarství se nedá vybudovati nikdy žádný trvalý stav, trvalý mír a žádný trvalý režim. A stal-li se tak násilnický režim tradicí Německa již od dob Bedřicha II., stala se naší tradicí již od dob Husa a Komenského osvěta, vzdělání, humanita a politika míru.“¹⁹³

Jak uvádí Edvard Beneš, občanská výchova byla zavedena do škol od roku 1922 a jejím hlavním cílem bylo „seznámit žáky populární formou se zásadami státního zřízení, s právy a povinnostmi občanů“¹⁹⁴. Beneš dále řekl: „Vycházeli jsme z poznání, že demokracie takovéto znalosti u svých občanů vyžaduje, mají-li dobře fungovat demokratické instituce. Mělo být dbáno výchovy v duchu republikánském a demokratickém, v duchu snášenlivosti.

¹⁹³ Beneš, E.: Edvard Beneš národu: z projevů presidenta republiky Dr. Edvarda Beneše v letech 1945 – 1946. Praha, Zemská rada osvětová 1946, s. 98.

¹⁹⁴ Beneš, E.: Edvard Beneš národu: z projevů presidenta republiky Dr. Edvarda Beneše v letech 1945 – 1946. Praha, Zemská rada osvětová 1946, s. 100.

V této koncepci nauková i výchovná stránka splývaly v jeden celek. Občanská nauka měla se státi skoro nejvýznamnější složkou celého vyučování.¹⁹⁵

Nejvýznamnější složkou vyučování se občanská výchova nestala v minulosti, ani dnes, ale určitě má svou důležitost v dnešním vzdělávání. I dnes je jejím hlavním úkolem seznamovat mladé lidi s politikou, demokracií i s jejich právy a povinnostmi. Tudíž se snaží ze žáků vychovat vzdělané demokratické jedince, kteří budou pro tento stát jen přínosem.

Beneš měl podobnou představu: „Jde o vychování vzdělaného a charakterního českého a slovenského člověka i jako občana, sebevědomého po lidské i státoobčanské stránce, současně vědomého si však také svých lidských a občanských povinností.“¹⁹⁶

¹⁹⁵ Beneš, E.: Edvard Beneš národu: z projevů presidenta republiky Dr. Edvarda Beneše v letech 1945 – 1946. Praha, Zemská rada osvětová 1946, s. 100.

¹⁹⁶ Beneš, E.: Edvard Beneš národu: z projevů presidenta republiky Dr. Edvarda Beneše v letech 1945 – 1946. Praha, Zemská rada osvětová 1946, s. 101.

7 Závěr

Masarykovo a Benešovo pojetí politiky, demokracie a humanity je rozebráno ve dvou samostatných kapitolách, kde se zabýváme každým pojetím zvlášť. Poté následuje kapitola, kde jsem se pokusila o srovnání jejich myšlenek, které se týkaly demokracie, politiky i humanity. Došla jsem k závěru, že oba byli velkými zastánci demokracie, která byla orientována na člověka a jednou z jejích principů byla láska a úcta k bližnímu. Beneš dokonce tuto demokracii nazval demokracií humanitní.

V politice se oba zasloužili o vznik samostatného demokratického Československa a snažili se o jeho trvání. Masaryk i Beneš se stali prezidenty tohoto státu, avšak jejich prezidentské období se poněkud lišilo.

T. G. Masaryk vládl v dobách, kdy byl ve světě mír a byl podporován doma, ale i v zahraničí. Naproti tomu E. Beneš měl situaci mnohem těžší, jelikož v době jeho úřadování se musel vypořádávat s událostmi z roku 1938 i z roku 1948. Beneš zůstal bez podpory ze zahraničí na vše úplně sám, ale nikdy se nevzdával a bojoval za samostatné a nezávislé Československo.

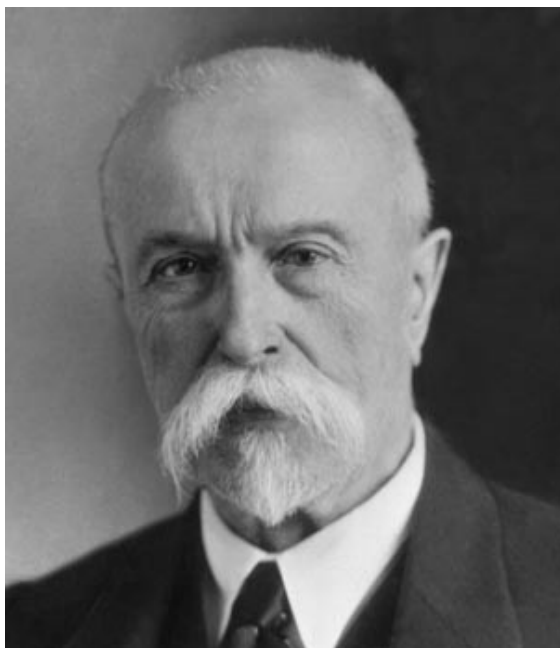
V jedné z dalších kapitol se také zabývám využitím názorů a myšlenek Edvarda Beneše i Tomáše Garrigue Masaryka ve výuce občanské výchovy a společenských věd. Došla jsem k závěru, že celá občanská výchova i společenské vědy mají za úkol seznámit žáky se zásadami a principy demokracie, podobnými jak je viděli Masaryk a Beneš, ale i s právy a povinnostmi občanů a vůbec s tím, co je to vůbec politika a čím se zabývá. Pomocí občanské výchovy a společenských věd se z žáků vychovávají demokraticky smýšlející občané dnešní České republiky.

Domnívám se, že bakalářská práce naplnila své cíle a doufám, že v budoucnu třeba bude sloužit jako zdroj informací o politice a demokracii T. G. Masaryka a E. Beneše.

8 Prameny a literatura

- Machovec, M.: Tomáš G. Masaryk. Praha, Svobodné slovo 1968.
- Čapek, K.: Hovory s T. G. Masarykem. Praha, Československý spisovatel 1969.
- Masaryk, T. G.: Politické myšlenky. Praha, Státní nakladatelství 1922.
- Masaryk, T. G.: Vybrané spisy T. G. M. (Ideály humanitní, Problém malého národa, Demokratism v politice). Praha, Melantrich 1990, ISBN 80-7023-036-3.
- Masaryk, T. G.: Demokratism v politice. Praha, Studentská revue 1912.
- Novotný, K. – Kufnerová, Z.: Člověk Edvard Beneš. Praha, Dita 2006, ISBN 80-85926-43-1.
- Hanzal, J.: Edvard Beneš. Praha, Mladá fronta 1994, ISBN 80-204-0445-7.
- Peroutka, F.: Byl Edvard Beneš vinen?. Praha, H&H 1993, ISBN 80-85467-98-4.
- Kabátová, H.: Benešovy dekrety. Pardubice, Filip Trend Publishing 2002, ISBN 80-86585-21-X.
- Beneš, E.: Edvard Beneš národu: z projevů presidenta republiky Dr. Edvarda Beneše v letech 1945 – 1946. Praha, Zemská rada osvětová 1946.
- Beneš, E.: Demokracie dnes a zítra. Praha, Čin 1946.
- Beneš, E.: Světová válka a naše revoluce: vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa. Praha, Čin 1935.

9 Příloha

Tomáš Garrigue Masaryk

Edvard Beneš

Anotace

Jméno a příjmení:	Veronika Vaculčíková
Katedra:	Společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Masarykovo a Benešovo pojetí politiky, demokracie a humanity – pokus o srovnání
Název v angličtině:	Masaryk's and Beneš's conception of politics, democracy and humanity – the attempt of comparison
Anotace práce:	V této práci jsem se pokusila srovnat pojetí politiky, demokracie a humanity u T. G. Masaryka a Edvarda Beneše.
Klíčová slova:	Politika, demokracie, humanita, morálka
Anotace v angličtině:	In this paper I have attempted to compare the concepts of politics, democracy and humanity of T. G. Masaryk and E. Beneš.

Klíčová slova v angličtině:	Politics, democracy, humanity, morality
Přílohy vázané v práci:	Portrét T. G. Masaryka, portrét E. Beneše
Rozsah práce:	50
Jazyk práce:	čeština